

Finantsteenuste kaugturstuse direktiivi ülevõtmine Eesti õigusesse

Teatud aspektide õiguslik analüüs

Prof. Karin Sein

Tartu Ülikool

I. Muudetud tarbija õiguste direktiivi ja muude EL õigusaktide omavaheline suhe

1.1. VÕS-i regulatsiooni sõnastusettepanek

Finantsteenuste kaugturstuse direktiiviga¹ muudetud tarbija õiguste direktiivi (edaspidi Direktiiv) ja muudel EL õigusaktidel põhinevate reeglite omavahelist suhet tuleks reguleerida eelkõige ühe üldist põhimõtet sätestava normiga ning vältida iga lepinguliigi juures eraldi normide loomist. Vastav üldnorm sobituks VÕS § 53 lg-sse 5, mis ka praegu reguleerib sidevahendi abil sõlmitud lepingute reeglite ja erinormide omavahelist suhet. Kehtiv VÕS § 53 lg 5 sätestab: „*Kui sidevahendi abil sõlmitud leping vastab ka mõne teise tarbija ja ettevõtja vahel sõlmitava lepingu kohta sätestatule, kohaldatakse käesolevas jaos sätestatud koos selle teise lepinguliigi kohta sätestatud erisustega.*“ Seega lubab kehtiv õigus üldise põhimõttena sidevahendi abil sõlmitud lepingute ja *lex specialis* normide (nt tarbijakrediidileping või kindlustusleping) paralleelset kohaldamist.

Direktiivi ülevõtmisel ei saa see põhimõte aga sidevahendi abil sõlmitud finantsteenuste osutamise lepingute suhtes kehtima jääda, sest Direktiivi artiklid 16a lg 10², 16b lg 6³ ja 16d lg 5⁴ näevad ette teatud sektoraalsete erinormide prioriteedi ning erand kehtib vaid juhul, kui vastav sektoraalne

¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2023/2673, 22. november 2023, millega muudetakse direktiivi 2011/83/EL seoses finantsteenuste kauglepingutega ja tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2002/65/EÜ.

² Direktiivi art. 16a lg 10 sätestab: „Kui konkreetseid finantsteenuseid reguleeriv muu liidu õigusakt sisaldab norme sellise teabe kohta, mis tuleb esitada tarbijale enne lepingu sõlmimist, kohaldatakse nende konkreetsete finantsteenuste suhtes ainult kõnealuse liidu õigusakti norme, olenemata asjaomaste normide üksikasjalikkusest, kui kõnealuses liidu õigusaktis ei ole sätestatud teisiti.

Kui see liidu õigusakt ei sisalda norme taganemisõigust käsitleva teabe kohta, teavitab kaupleja tarbijat sellise õiguse olemasolust või puudumisest vastavalt lõike 1 punktile p.“

³ Direktiivi art. 16b lg 6 sätestab: „Kui konkreetseid finantsteenuseid reguleeriv muu liidu õigusakt sisaldab norme taganemisõiguse kohta, kohaldatakse nende konkreetsete finantsteenuste suhtes ainult kõnealuse liidu õigusakti norme taganemisõiguse kohta, kui kõnealuses muus liidu õigusaktis ei ole sätestatud teisiti. Kui kõnealuses muus liidu õigusaktis antakse liikmesriikidele õigus valida taganemisõiguse ja mõne alternatiivi vahel, näiteks järelemõtlemisaeg, kohaldatakse nende konkreetsete finantsteenuste suhtes ainult kõnealuse liidu õigusakti vastavaid norme, kui kõnealuses muus liidu õigusaktis ei ole sätestatud teisiti.“

⁴ Direktiivi art. 16d lg 5 sätestab: „Kui konkreetseid finantsteenuseid reguleeriv muu liidu õigusakt sisaldab norme piisavate selgituste kohta, mis tuleb tarbijale esitada, kohaldatakse nende konkreetsete finantsteenuste suhtes ainult kõnealuse liidu õigusakti norme piisavate selgituste kohta, kui kõnealuses liidu õigusaktis ei ole sätestatud teisiti.“

erinorm seda ette näeb. Seetõttu tuleks VÕS § 53 lg-sse 5 lisada teine lause, mis reguleeriks üksnes sidevahendi abil sõlmitud finantsteenuste osutamise lepingute ja erinormide omavahelist suhet.⁵

Seejuures tuleb tähele panna, et Direktiivi kohaselt eeldab erinormide prioriteet seda, et need normid sisalduvad „konkreetseid finantsteenuseid reguleerivas muus liidu õigusaktis“. Seega on Eesti seadusandja kohustatud nägema ette *lex specialis* normide prioriteedi üksnes juhul, kui a) need normid põhinevad liidu õigusaktil ja b) kui need normid reguleerivad konkreetseid finantsteenuseid ehk tegemist on sektoraalsete normidega. Seega ei reguleeri Direktiivi artiklid 16a lg 10, 16b lg 6 ja 16d lg 5 horisontaalselt kohalduvate liidu õigusaktide ja Direktiivi normide omavahelist suhet, nt seda, kuidas suhestuvad omavahel e-kaubanduse või e-privaatuse direktiivi ja Direktiivi sätted. Üldise reeglina kohalduvad nendes EL õigusaktides toodud lepingueelse teabe sätted täiendavalt. Nii kehtivad sidevahendi abil sõlmitud finantsteenuste osutamise korral täiendavalt nt isikuandmete kaitse üldmääruses sätestatud andmesubjekti teavitamise kohustused ning e-kaubanduse direktiivi artiklites 5 ja 10 nimetatud teabe esitamise kohustused.

Viimaks tuleb arvestada, et prioriteedi põhimõte kehtib üksnes nende erinormide suhtes, mis reguleerivad a) lepingueelse teabe andmist, b) tarbija taganemisõigust ja c) ettevõtja selgituste andmise kohustust. Mõnevõrra ebaselge on seejuures, kas Direktiivi art. 16c, mis reguleerib enne lepingust taganemist osutatud teenuse eest tasumist, kuulub samuti tarbija taganemisõiguse regulatsiooni alla, mille suhtes art. 16b lg 6 kohaselt peaks kehtima erinormide prioriteet. Seda tuleks jaatada: sel juhul reguleeriks nt tarbijakrediidilepingust taganemise korral tarbijakrediididirektiivi art. 26 lg 5 seda, millise aja jooksul peab tarbija tagastama saadud krediidi, ning kas ja milliseid tasusid ta sel juhul krediidiandjale võlgneb. Samuti viitab EL seadusandja sellisele soovile tarbijakrediididirektiivi art. 26 lg 7, mis sätestab, et kui tarbijal on taganemisõigus käesoleva artikli lõike 1, 5 ja 6 alusel, siis direktiivi 2002/65/EÜ artiklit 6 ega 7 ei kohaldata. Direktiivi 2002/65 art. 7 aga reguleeribki just nimelt enne taganemist osutatud finantsteenuse eest tasumist. Seega soovib EL seadusandja, et tarbijakrediidilepingust taganemise korral reguleeriks just tarbijakrediididirektiivi art. 26 seda, kas ja millal saab sidevahendi abil sõlmitud lepingust taganeda ning mida tarbija sel juhul krediidiandjale maksma peab.

Kokkuvõttes peab VÕS § 53 lg 5 uue teise lause sõnastus väljendama kõiki eelpool välja toodud aspekte.

Eelpooltoodut arvestades võiks VÕS § 53 lg 5 teise lause regulatsioon olla järgmine:

„Sidevahendi abil finantsteenuse osutamise lepingu puhul ei kohaldata käesolevas jaos lepingueelse teabe andmise, tarbija taganemisõiguse ja selle teostamise tagajärgede ning ettevõtja piisavate selgituste andmise kohustuse kohta sätestatud, kui Euroopa Liidu õiguse või seda üle võtvate normidega on teatud liiki finantsteenuste osutamise kohta sätestatud teisiti.“

Alternatiivina võib kaaluda ka alljärgnevat sõnastust:

„Kui käesolevas jaos finantsteenuse osutamise lepingu lepingueelse teabe andmise, tarbija taganemisõiguse ja selle teostamise tagajärgede ning ettevõtja piisavate selgituste andmise kohustuse kohta sätestatu on vastuolus teatud liiki finantsteenuste osutamist reguleerivate Euroopa Liidu õiguse sätetega, siis on see käesolevas jaos sätestatu suhtes ülimuslik, välja arvatud juhul, kui Euroopa Liidu õiguse sätetest tuleneb teisiti.“

⁵ VÕS § 53 lg 5 esimene lause jääks reguleerima muude sidevahendi abil sõlmitud lepingute ja erinormide omavahelist suhet ning tähendaks nt tarbijalemüügilepingu kontekstis seda, et sidevahendi abil sõlmitud tarbijalemüügilepingule kohalduvad nii sidevahendi abil sõlmitud lepingute kui ka (tarbijale)müügilepingu reeglid.

Mis puudutab küsimust sellest, millistele sidevahendi abil sõlmitud lepingutele võiks sektoraalsete erinormide prioriteeti arvestades Direktiivis sätestatud taganemisõiguse regulatsioon kohalduda, siis praktilist tähendust omavad kindlasti kredidivahendusleping, erinevad kindlustuslepingud (eelkõige kahjukindlustus), tähtajalise hoiuse leping, aga ka tarbija ja ühisrahasutusplatvormi pidaja vaheline leping.

1.2. Vajadus erinormide järele

Lisaks eelpool kirjeldatud üldisele regulatsioonile VÕS § 53 lg-s 5, mis sätestab sektorispetsiifilise regulatsiooni prioriteedi, võib tekkida vajadus erinormide järele teatud lepinguliikide kohta käivates jagudes. Nimetatud vajadus tõusetub eelkõige seoses makseteenuse osutamise lepingu ja kindlustuslepingu regulatsioonidega.

Makseteenuse osutamise lepingu puhul tingib erinormi vajaduse Direktiivi art. 16 a lg 10 ise, sest antud säte viitab võimalusele, et sektorispetsiifiline EL õiguse säte võib kehtestada teisiti. Makseteenuste direktiiv tõepoolest sellise eriregulatsiooni ette näeb. Nimelt sätestab makseteenuste direktiivi art. 39 esimene lause, et makseteenuse direktiivi sätted ei piira liidu õiguse kohaldamist, mis sätestab lepingueelsele teabele esitatavaid lisanõudeid. Sama artikli teine lause 2 täpsustab, et kui kohaldatakse ka direktiivi 2002/65/EÜ, asendatakse nimetatud direktiivi artikli 3 lõike 1 kohased teabe andmist käsitlevad sätted (välja arvatud nimetatud lõike punkti 2 alapunktid c–g, punkti 3 alapunktid a, d ja e ning punkti 4 alapunkt b) käesoleva direktiivi artiklitega 44, 45, 51 ja 52. Seega näeb makseteenuste direktiiv üldise reeglina ette makseteenuste direktiivi lepingueelse teabe prioriteedi 2002.a finantsteenuste kaugturstuse direktiivi lepingueelse teabe reeglite ees (st finantsteenuste kaugturstuse direktiivi reegleid vastavas osas ei kohaldata). Erand kehtib siiski finantsteenuste kaugturstuse direktiivi art. 3 lg 1 p 2 alapunktide c-g, punkti 3 alapunktid a, d ja e ning punkti 4 alapunkt b kohta. Nendes finantsteenuste kaugturstuse direktiivi punktides nimetatud lepingueelse teabe andmise kohustused säilivad paralleelselt makseteenuse direktiivi omadega.⁶

Neid reegleid VÕSi üle võttes VÕS § 54¹ lg 9 sätestab, et käesoleva paragrahvi lõike 1 punktide 1–5, 7, 13 ja 15–17 asemel kohaldatakse käesoleva seaduse § 711 lõikes 1 ja § 711¹ lõikes 1 sätestatud. Teisisõnu selgitab VÕS § 54¹ lg 9, et kui makseteenuse osutamise leping sõlmitakse sidevahendi abil, kohaldatakse teatud osas makseteenuse osutamise lepingu regulatsiooni lepingueelse teabe sätteid, osaliselt jäävad aga kohalduma finantsteenuste kaugturstuse direktiivil põhinevad VÕS § 54¹ lepingueelse teabe reeglid. Nimetatud VÕS § 54¹ lg 9 võiks seaduses säilitada ning vajadusel lihtsalt ajakohastada sättes olevaid viiteid üksikutele lepingueelse teabe elementidele, st VÕS § 54¹ lg 1 punktidele. Ka sätte sõnastust võiks muuta lihtsamaks, nt järgmiselt: „*sidevahendi abil sõlmitud makseteenuse osutamise lepingu puhul kohaldatakse käesoleva lõike 1 punktides x, y, z ja käesoleva seaduse § 711 lõikes 1 ja § 711¹ lõikes sätestatud.*“

Teiseks tuleks EL õigusega vastuolu vältimiseks muuta võlaõigusseaduse regulatsiooni selliselt, et tarbijast kindlustusvõtja saaks sidevahendi abil sõlmitud kindlustuslepingust 14 päeva jooksul taganeda ka siis, kui talle on antud kohene kindlustuskaitse või kui tegemist on vähem kui üheks aastaks sõlmitud kahjukindlustuslepinguga. Praegu sätestab VÕS § 433 lg 3, et kindlustusvõtjal ei ole taganemisõigust juhul, kui kindlustusandja on andnud talle kohese kindlustuskaitse⁷ ning õiguskirjanduses on tõstatatud

⁶ Nii ka Staudinger/Omlor, de Gruyter 2020, Art. 248 § 1 EGBGB, vnr 2-4. Vt ka makseteenuste direktiivi põhjendus 55.

⁷ Selline piirang ei kehti elukindlustusele (VÕS § 433 lg 4).

küsimus selle sätte direktiivikonformsusest.⁸ Samuti ei näe VÕS § 433 lg 1 taganemisõigust ette vähem kui üheks aastaks sõlmitud kahjukindlustuslepingute puhul ning ebaselgeks jääb, kas sellisel juhul saab tarbija lepingust taganeda sidevahendi abil sõlmitud lepingute sätete järgi.⁹

Et muu kui elukindlustuse puhul ei põhine tarbija taganemisõiguse regulatsioon EL kindlustusspetsiifilisel regulatsioonil, ei nõua Direktiivi art. 16b lg 6 siinkohal kindlustuslepingu reeglite prioriteeti. Vastupidi: kui tegemist on sidevahendi abil sõlmitud kindlustuslepinguga ning EL sektoraalne regulatsioon ei näe selle puhul taganemisõigust ette, kohaldub sellistele lepingutele Direktiivi taganemisõiguse regulatsioon. See tingib aga VÕS § 433 lg 1 kolmanda lause muutmise selliselt, et VÕS §-s 56 sätestatud taganemisõiguse regulatsioon kohalduks kõikidele sidevahendi abil sõlmitud kindlustuslepingutele. Lisaks säilib tarbija taganemisõigus VÕS § 433 kohaselt kõikidele üle 1 aastastele kindlustuslepingutele sõltumata nende sõlmimise viisist. Seevastu VÕS §-s 56 sätestatud taganemisõigus kehtiks VÕS § 433 lg 1 kolmandas lauses sisalduva viite kaudu kõikidele sidevahendi abil sõlmitud kindlustuslepingutele.¹⁰

Täiendavalt peab Eesti seadusandja otsustama, kas kasutada Direktiivi art 16b lg-s 7 lubatud valikuid teatud tarbijakrediidilepingute jaoks ning vajadusel tegema vastavad täiendused VÕS-i tarbijakrediidilepingu sätetesse.

1.3. Direktiivi lepingueelse teabe, taganemisõiguse ja selgituste andmise kohustuse regulatsiooni suhe sektoraalsete EL õigusaktide regulatsioonidega

1.3.1. Tarbijakrediididirektiiv

a) Lepingueelne teave

Uus tarbijakrediididirektiiv¹¹ eristab üldise informatsiooni andmise kohustuse (art. 9) ja lepingueelse teabe andmise kohustuse (art. 10) regulatsioone ning art. 11 kehtestab erisätted mõnevõrra kergema lepingueelse teabe režiimi kohta teatud krediitoodetele. Krediidiandja lepingueelne teavitamiskohustus on olnud keskne tarbijaid kaitsev instituut kõikides EL tarbijakrediididirektiivides ning uues direktiivis on kohustusliku lepingueelse teabe ulatust veelgi suurendatud. Ehkki tarbijakrediididirektiivi art. 10 lg 2 sätestab, et „Krediidiandja loetakse käesolevas lõikes ja direktiivi 2002/65/EÜ artikli 3 lõigetes 1 ja 2 sätestatud teabele esitatavad nõuded täitnuks, kui ta on esitanud kõnealuse teabelehe“, muutub antud säte pärast tarbija õiguste direktiivi muudatuste jõustumist selle art. 16a lg 10 tõttu ainetuks ning nii „tavalistele“ kui ka sidevahendi abil sõlmitud tarbijakrediidilepingutele jääb kohalduma üksnes tarbijakrediididirektiivis sätestatud lepingueelse teabe regulatsioon. Direktiivi artiklis 16a sisalduvad lepingueelse teabe reegleid sidevahendi abil sõlmitud tarbijakrediidilepingutele täiendavalt ei kohaldata.

⁸ Vt lähemalt VÕS III Kommentaar/Sein, § 433 komm. 3.5.

⁹ Õiguskirjanduses on asutud seisukohale, et muude sidevahendi abil sõlmitud kindlustuslepingute puhul saab kindlustusvõtja valida, kas ta taganeb kindlustuslepingust (nt sidevahendi abil sõlmitud kaheaastase tähtajaga kahjukindlustuse lepingust) § 433 või §-de 49 ja 56 alusel. VÕS III Kommentaar/Sein, § 433 komm. 3.1.

¹⁰ Erand kehtib KoPS § 49 lg 12 kohaselt pensionilepingu suhtes. Vt selle kohta p 1.3.13.

¹¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 18. oktoobri 2023. a direktiiv nr (EL) 2023/2225, mis käsitleb tarbijakrediidilepinguid ja millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2008/48/EÜ.

b) Tarbija taganemisõigus

Uus tarbijakrediididirektiiv säilitab tarbija taganemisõiguse: art. 26 lg 1 kohaselt saab tarbija põhjust ära näitamata taganeda tarbijakrediidilepingust 14 päeva jooksul ning art. 27 näeb ette taganemisõiguse seotud krediidilepingute puhul. Tarbijakrediididirektiivi art. 26 lg 7 sätestab tarbijakrediididirektiivi taganemise regulatsiooni prioriteedi 2002.a finantsteenuste kaugturstuse direktiivi ees: „*Kui tarbijal on taganemisõigus käesoleva artikli lõike 1, 5 ja 6 alusel, siis direktiivi 2002/65/EÜ artiklit 6 ega 7 ei kohaldata.*“ Ka see säte muutub pärast tarbija õiguste direktiivi muudatuste jõustumist selle art. 16b lg 6 tõttu ainetuks ning nii „tavalistele“ kui ka sidevahendi abil sõlmitud tarbijakrediidilepingutele jääb kohalduma üksnes tarbijakrediididirektiivis sätestatud taganemisõiguse regulatsioon. Sisuliselt säilib tänane olukord, sest ka kehtiv VÕS § 56 lg 5 sätestab, et antud paragrahvis sätestatud ei kohaldata juhul, kui sidevahendi abil sõlmitud lepinguks on tarbijakrediidileping. Teisisõnu lähtub ka tänane regulatsioon tarbijakrediidilepingute taganemisõiguse reeglite prioriteedist. Tarbijakrediididirektiivi art. 10 lg 3 lit j kohaselt tuleb lepingueelses teabes ära märkida ka taganemisõiguse olemasolu või puudumine ning asjakohasel juhul taganemistähtaeg.

Eesti peab tarbijakrediididirektiivi ülevõtmisel siiski otsustama, kas kasutada Direktiivi art. 16b lg 7 lit b sätestatud võimalust ja kohaldada tarbijakrediididirektiivi kohaldamisalast väljajäävatele krediitoodetele¹² tarbijakrediididirektiivi taganemisõiguse, st artiklite 26-27 regulatsiooni.

Ebaselge on, kas Direktiivi art. 16b järgne taganemisõigus võiks kohalduda tarbijaga sõlmitud kredidivahenduslepingutele. Tarbijakrediididirektiivi art. 26 annab tarbijatele taganemisõiguse üksnes tarbijakrediidilepingute, mitte aga kredidivahenduslepingute puhul. Saksakeelses õiguskirjanduses võib leida seisukoha, et sidevahendi abilt sõlmitud kredidivahenduslepingust võib taganeda üldiste sidevahendi abil või väljaspool äriruume sõlmitud lepingute reeglite kohaselt.¹³ Selle seisukohaga saab nõustuda, sest ei tarbijakrediididirektiiv ega ka elamukinnisvaraga seotud tarbijakrediidilepingute direktiiv ei sätesta kredidivahenduse osas kuigi ulatuslikku regulatsiooni ega soovi kredidivahenduslepinguga seonduvat ammendavalt reguleerida. Seega saab sidevahendi abil tarbijaga sõlmitud kredidivahenduslepingutest taganeda Direktiivi art. 16b kohaselt.

c) Selgituste andmise kohustus

Tarbijakrediididirektiiv sätestab artiklis 12 krediidiandjale kohustuse anda tarbijale selgitusi pakutavate krediitoodete kohta. Seega ei tule Direktiivis sätestatud selgituste andmise kohustus tarbijakrediidilepingute puhul Direktiivi art. 16d lg 5 järgi kohaldamisele.

¹² Näiteks krediidilepingud, mille puhul nõutakse tarbijalt krediidiandja kasuks esemelise tagatise andmist ja mille kohaselt tarbija vastutus piirdub rangelt selle tagatiseks oleva esemega, vt tarbijakrediididirektiivi art. 2 lg 2 lit j.

¹³ Staudinger Kommentar, de Gruyter 2019, BGB § 312g vnr 91.

1.3.2. Elamukinnisvaraga seotud tarbijakrediidilepingute direktiiv

a) Lepingueelne teave

Elamukinnisvaraga seotud tarbijakrediidilepingute direktiiv¹⁴ kehtestab lepingueelse teabe andmise reeglid artiklis 14, mh sätestades kohustuse esitada tarbijale enne lepingu sõlmimist Euroopa standardinfo teabeleht. Ehkki elamukinnisvaraga seotud tarbijakrediididirektiivi art. 14 lg 7 sätestab, et „*Tarbijale Euroopa standardinfo teabelehe esitanud krediidiandja ja asjakohasel juhul krediidivahendaja või määratud esindaja on täitnud direktiivi 2002/65/EÜ artikli 3 lõikes 1 sätestatud nõude esitada tarbijale teavet enne sidevahendi abil sõlmitava lepingu sõlmimist ning sama direktiivi artikli 5 lõikes 1 loetletud nõuded üksnes siis, kui ta on esitanud vähemalt Euroopa standardinfo teabelehe enne lepingu sõlmimist*“, muutub antud säte pärast tarbija õiguste direktiivi muudatuste jõustumist selle art. 16a lg 10 tõttu ainetuks. Kokkuvõttes säilib sisuliselt tänane regulatiivne põhimõte, st nii „tavalistele“ kui ka sidevahendi abil sõlmitud elamukinnisvaraga seotud tarbijakrediidilepingutele jääb kohalduma üksnes elamukinnisvaraga seotud tarbijakrediidilepingute direktiivis sätestatud lepingueelse teabe regulatsioon.

b) Tarbija taganemisõigus

Elamukinnisvaraga seotud tarbijakrediidilepingute direktiiv reguleerib tarbija taganemisõigust artiklis 14 lg 6, nähes ette, et tarbijal peab olema vähemalt 7 päevane taganemisõigus/järelemõtlemisaeg. Sama säte täpsustab, et elamukinnisvaraga seotud tarbijakrediidilepingute puhul ei ole tarbijal taganemisõigust direktiivi 2002/65 alusel. Elamukinnisvaraga seotud tarbijakrediidilepingute direktiivi lisas II sisalduva Euroopa standardinfo teabelehe vorm näeb punktis 11 ette, et teabelehele tuleb mh märkida taganemisõiguse/järelemõtlemisaja olemasolu ja pikkus. Et elamukinnisvaraga seotud krediidilepingute direktiiv näeb ette spetsiifilise regulatsiooni tarbija taganemisõiguse/järelemõtlemisaja kohta, ei tule Direktiivi artiklis 16b sätestatud taganemisõiguse reeglid täiendavalt kohaldamisele.

Eesti peab elamukinnisvaraga seotud tarbijakrediididirektiivi ülevõtmisel siiski otsustama, kas kasutada Direktiivi art. 16b lg-s 7 lit b sätestatud võimalust ja kohaldada teatud elamukinnisvaraga seotud tarbijakrediididirektiivi kohaldamisalast väljajäävatele krediitoodetele¹⁵ elamukinnisvaraga seotud tarbijakrediidilepingute direktiivi taganemisõiguse regulatsiooni.

c) Selgituste andmise kohustus

Elamukinnisvaraga seotud tarbijakrediidilepingute direktiiv reguleerib tarbijale selgituste andmise kohustust artiklis 16, kohustades liikmesriike tagama, et krediidiandjad ja asjakohasel juhul krediidivahendajad või määratud esindajad annavad tarbijale piisavaid selgitusi pakutava(te)

¹⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 04. veebruari 2014. a direktiiv nr 2014/17/EL elamukinnisvaraga seotud tarbijakrediidilepingute kohta ning millega muudetakse direktiive 2008/48/EÜ ja 2013/36/EL ja määrust (EL) nr 1093/2010.

¹⁵ Näiteks elamukinnisvaraga seotud krediidilepingud, mille puhul tööandja annab kõrvaltegevusena krediiti oma töötajatele ja kui sellist krediiti antakse intressivabalt või kui sellise krediidi kulukuse aastamäär on valitsevast turumäärast madalam ja kui sellist krediiti ei pakuta üldiselt avalikkusele, vt art. 3 lg 2 lit b.

krediidilepingu(te) ja mis tahes kõrvalteenus(t)e kohta, et tarbija saaks hinnata, kas pakutav(ad) krediidileping(ud) ja kõrvalteenus(ed) on kohandatud tema vajadustele ja finantsolukorrale. Et elamukinnisvaraga seotud tarbijakrediidilepingute direktiiv näeb ette erinormid tarbijale selgituste andmise kohustuse kohta, ei tule Direktiivis sätestatud selgituste andmise kohustus selle art. 16d lg 6 tõttu elamukinnisvaraga seotud tarbijakrediidilepingute puhul kohaldamisele. Teisisõnu peab krediidiandja tarbijale selgituste andmise kohustuse osas lähtuma üksnes elamukinnisvaraga seotud tarbijakrediidilepingu direktiivi sätetest.

1.3.3. Maksekontodirektiiv

a) Lepingueelne teave

Maksekonto direktiiviga¹⁶ nähakse ette selliste tasude läbipaistvuse ja võrreldavuse nõuded, mida nõutakse tarbijatelt seoses nende maksekontodega, eeskirjad maksekontode vahetamise kohta liikmesriigi piires ning eeskirjad, millega hõlbustatakse tarbijate jaoks kontode piiriülest avamist.¹⁷ Samuti reguleerib direktiiv põhimaksekonto avamise kohustust ja sellega seonduvat. Direktiiv ei kehtesta üldist ulatuslikku lepingueelse teabe regulatsiooni ning sätestab artiklis 6 pelgalt tarbijatele antava teabe ühe elemendi, kohustades makseteenuse pakkujaid kasutama tarbijatele esitatavas lepingulises, äri- ja turundusteabes direktiivis sätestatud standarditud mõisteid. Samuti kehtestab direktiivi art. 14 kohustuse esitada teavet seonduvalt kontode vahetamisteenusega.¹⁸ Et maksekontodirektiiv ei kehtesta maksekontolepingute suhtes ulatuslikku sektoraalet lepingueelse teabe regulatsiooni, ei teki ka küsimust lepingueelse teabe regulatsioonide konkurentsist.

b) Tarbija taganemisõigus ja selgituste andmise kohustus

Maksekontodirektiiv ei reguleeri tarbija taganemisõigust ega selgituste andmise kohustust. Seega küsimust vastavate regulatsioonide konkurentsist ei tõusetu.

1.3.4. Makseteenuste direktiiv

a) Lepingueelne teave

Makseteenuste direktiivi¹⁹ artiklid 38jj reguleerivad makseteenuse osutamise lepingu puhul antavat lepingueelset teavet ning art. 106 kohustab makseteenuse pakkujat esitama Euroopa Komisjoni koostatud vormil tarbija õiguste infolehe. Seejuures ei näe makseteenuste direktiiv ette, et direktiivis sätestatud lepingueelse teabe nõuded oleksid ammendavad: art. 39 kohaselt ei piira direktiivi sätteid liidu õiguse kohaldamist, mis sätestab lepingueelsele teabele esitatavaid lisanõudeid. Eraldi konkurentsireegli 2002.a finantsteenuste kaugturstuse direktiivi lepingueelse teabe nõuete osas näeb

¹⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. juuli 2014. a direktiiv nr 2014/92/EL maksekontoga seotud tasude võrreldavuse, maksekonto vahetamise ja põhimaksekontole juurdepääsu kohta.

¹⁷ Vt direktiivi art. 1.

¹⁸ Nimetatud regulatsioon on Eesti õigusesse üle võetud VÕS §-s 711⁵.

¹⁹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. novembri 2015. a direktiiv nr (EL) 2015/2366 makseteenuste kohta siseturul, direktiivide 2002/65/EÜ, 2009/110/EÜ ning 2013/36/EL ja määruse (EL) nr 1093/2010 muutmise ning direktiivi 2007/64/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta.

ette art. 39 teine lause. Antud norm sätestab, et kui kohaldatakse ka direktiivi 2002/65/EÜ, asendatakse nimetatud direktiivi artikli 3 lõike 1 kohased teabe andmist käsitlevad sätted (välja arvatud nimetatud lõike punkti 2 alapunktid c–g, punkti 3 alapunktid a, d ja e ning punkti 4 alapunkt b) käesoleva direktiivi artiklitega 44, 45, 51 ja 52.

Seega näeb makseteenuste direktiiv üldise reeglina ette makseteenuste direktiivi lepinguelse teabe prioriteedi 2002.a finantsteenuste kaugturstuse direktiivi lepinguelse teabe reeglite ees (st finantsteenuste kaugturstuse direktiivi reegleid vastavas osas ei kohaldata). Erand kehtib siiski finantsteenuste kaugturstuse direktiivi art. 3 lg 1 p 2 alapunktide c-g, punkti 3 alapunktid a, d ja e ning punkti 4 alapunkt b kohta. Nendes 2002.a finantsteenuste kaugturstuse direktiivi punktides nimetatud lepinguelse teabe andmise kohustus säilib paralleelselt makseteenuse direktiivi teabe andmise kohustustega.²⁰

Finantsteenuste kaugturstuse direktiivi art. 3 lg 1 p 2 alapunktide c-g kohaselt tuleb enne makseteenuse lepingu sõlmimist esitada järgmine teave:

- c) vajaduse korral teatis selle kohta, et finantsteenuse on seotud vahenditega, millega nende eriomaduste või tehtavate toimingute tõttu kaasnevad erilised riskid või mille hind sõltub finantsturgude kõikumistest, mida teenuste osutajal ei ole võimalik mõjutada, ja et varasem käitumine ei võimalda prognoosida tulevast käitumist;
- d) teave võimaluse kohta, et eksisteerib ka muid makse ja/või kulusid, mida ei tasuta teenuste osutaja vahendusel või mida teenuste osutaja ei kehtesta;
- e) esitatud teabe kehtivusaega käsitlevad võimalikud piirangud;
- f) maksmise ja täitmise kord;
- g) kaugsidevahendite kasutamisega tarbijale kaasnevad erilised lisakulud, kui selliseid lisakulusid sisse nõutakse

Finantsteenuste kaugturstuse direktiivi art. 3 lg 1 punkti 3 alapunktide a, d ja e kohaselt tuleb enne makseteenuse lepingu sõlmimist esitada järgmine teave:

- a) artiklis 6 nimetatud taganemisõiguse olemasolu või puudumine ning juhul, kui taganemisõigus on olemas, selle kehtivusaeg ja rakendamise tingimused, sealhulgas teave summa kohta, mille tasumist tarbijalt võidakse artikli 7 lõike 1 alusel nõuda, ning kõnealuse õiguse rakendamata jätmise tagajärjed;
- d) praktilised suunised taganemisõiguse rakendamise kohta, mis sisaldavad muuhulgas aadressi, kuhu taganemisteatis saata tuleks;
- e) liikmesriik või -riigid, kelle õiguse alusel teenuste osutaja enne sidevahendi abil lepingu sõlmimist tarbijaga suhteid loob.

Finantsteenuste kaugturstuse direktiivi art. 3 lg 1 punkti 4 alapunkt b kohaselt tuleb esitada teave hoiuste tagamise skeemide direktiivis käsitlemata tagatisfondide või muu hüvitamiskorra olemasolu kohta.

Muudetud tarbija õiguste direktiivi art. 16a lg 10 sätestab, et kui konkreetseid finantsteenuseid reguleeriv muu liidu õigusakt sisaldab norme sellise teabe kohta, mis tuleb esitada tarbijale enne lepingu sõlmimist, kohaldatakse nende konkreetsete finantsteenuste suhtes ainult kõnealuse liidu

²⁰ Nii ka Staudinger Kommentar, de Gruyter 2020, EGBGB Art. 248 § 1 vnr 2-4. Vt ka makseteenuste direktiivi põhjendus 55.

õigusakti norme, olenemata asjaomaste normide üksikasjalikkusest, kui kõnealuses liidu õigusaktis ei ole sätestatud teisiti. Makseteenuste direktiivi art. 39 teine lause sätestabki antud küsimuses teistsuguse korra ning näeb ette, et ehkki üldpõhimõttena kehtib makseteenuste direktiivi lepingueelse teabe režiimi prioriteet, tuleb enne lepingu sõlmimist esitada ka teatud finantsteenuste kaugturstuse direktiivis ette nähtud lepingueelse teabe elemendid. Võlaõigusseaduse muutmise vajaduse kohta vt ülal p. 1.2.

b) Tarbija taganemisõigus

Makseteenuste direktiiv ei näe ette tarbija taganemisõigust või järelemõtlemisaega. Samas lubab VÕS § 720 (mis võtab üle makseteenuste direktiivi art. 55) makseteenuse lepingu igal ajal üles öelda, kusjuures pooled võivad ülesütlemisest etteteatamise tähtajas kokku leppida, kuid mitte enam kui 1 kuu. Seega, ehkki iseenesest võib sidevahendi abil sõlmitud makseteenuse lepingu puhul kõne alla tulla tarbija taganemisõigus Direktiivi art. 16b alusel, ei ole sellel suuremat praktilist tähendust, sest tarbija saab makseteenuse lepingu nagunii igal ajal ära lõpetada ja seda maksimaalselt ühekuisse etteteatamisega. Tarbija õiguste direktiivi art. 16b grammatiliselt tõlgendades saab siiski asuda seisukohale, et tarbijal on sidevahendi abil sõlmitud makseteenuse lepingu puhul täiendavalt ka antud sättest tulenev taganemisõigus. Igal juhul ei teki makseteenuste direktiivist taganemisõiguse reeglite konkurentsi Direktiivi art. 16b lg 6 tähenduses.

c) Selgituste andmise kohustus

Makseteenuste direktiiv ei reguleeri tarbijale selgituste andmise kohustust. Seetõttu tuleb kõne alla vastav kohustus Direktiivi art. 16d alusel. Muuhulgas on Eesti seadusandjal võimalik Direktiivi art. 16d lg 2 kohaselt täpsustada selgituste andmise viisi ja ulatust, samuti kohandada selgituste andmise viisi ja ulatust vastavalt finantsteenuse pakkumise asjaoludele, isikule, kellele seda pakutakse, ja pakutava finantsteenuse laadile. Igal juhul peab tarbijal säilima võimalus avaldada soovi inimese sekkumiseks (Direktiivi art. 16d lg 3).

1.3.5. Solventsus II direktiiv

a) Lepingueelne teave

Solventsus II direktiiv²¹ sätestab võrdlemisi piiratud lepingueelse teabe andmise kohustuse artiklites 183-184 kahjukindlustuse kohta ja ulatusliku lepingueelse teabe andmise kohustuse artiklis 185 elukindlustuse kohta. Ka kehtivas õiguses on kindlustuslepingute puhul lepingueelsed teavitamiskohustused reguleeritud eraldi kindlustuslepingu osas (§ 428) ning erinevalt EL tarbijaõiguse direktiividest kohaldatakse VÕS §-s 428 sätestatud lepingueelse teabe andmise kohustust nii füüsilisest kui ka juriidilisest isikutest kindlustusvõtjate puhul.²² Muuhulgas kehtestab VÕS § 428 erinormid

²¹ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 25. novembri 2009. a direktiiv nr 2009/138/EÜ kindlustus- ja edasikindlustustegevuse alustamise ja jätkamise kohta (Solventsus II) (uuesti sõnastatud).

²² Erandiks on eelkõige nn suurriskikindlustused.

spetsiifiliste kindlustuslepingute, nt investeerimisriskiga täiendava kogumispensioni kindlustuslepingu suhtes.

Õiguskirjanduses on asutud seisukohale, et VÕS § 428 tuleks lugeda erinormiks sidevahendite abil sõlmitud finantsteenuste osutamise sätete suhtes.²³ Sellise tõlgenduse kohaselt kehtib kindlustuslepingute puhul juba praegu kindlustuslepinguspetsiifilise lepingueelse teabe režiimi prioriteet. Samasugusele järeltulele tuleb asuda ka Direktiivi art. 16a lg 10 kohaselt: sidevahendi abil sõlmitud kindlustuslepingute suhtes kohalduvad kindlustuslepingu spetsiifilised lepingueelse teabe sätted ja Direktiivi art. 16a selle kõrval täiendavalt kohaldamisele ei tule.

b) Tarbija taganemisõigus

Solventsus II direktiivi art. 186 sätestab elukindlustuslepingu puhul tarbija taganemisõiguse, mis on Eestis üle võetud VÕS §-des 433 ja § 56 lg 1⁵. Solventsus II direktiivi art. 186 sätestab:

1. Liikmesriigid näevad ette, et kindlustusvõtjad, kes sõlmivad individuaalse elukindlustuslepingu, võivad lepingust taganeda 14–30 päeva jooksul alates ajast, kui neile lepingu sõlmimisest teatati.

Kindlustusvõtja teade kindlustuslepingust taganemise kohta vabastab ta kõigist edasistest kindlustuslepingust tulenevatest kohustustest.

Muud kindlustuslepingust taganemise õiguslikud tagajärjed ja tingimused määratakse kindlaks kindlustuslepingu suhtes kohaldatava õiguse alusel, eelkõige kindlustusvõtjale kindlustuslepingu sõlmimisest teatamise korra osas.

2. Liikmesriigid ei pea lõiget 1 kohaldama järgmistel juhtudel:

a) kindlustuslepingud, mille kestus on kuni kuus kuud;

b) kui kindlustusvõtja oma seisundi või lepingu sõlmimise asjaolude tõttu erilist kaitset ei vaja.

Kui liikmesriigid kasutavad esimeses lõigus sätestatud võimalust, täpsustavad nad seda asjaolu oma õiguses.

Mis puudutab sidevahendi abil sõlmitud lepingute regulatsioonist tulenevat taganemisõigust (VÕS § 56), siis VÕS § 433 lg 1 viimane lause sätestab sidevahendi abil sõlmitud elu- ja pensionikindlustuslepingute puhul VÕS § 56 prioriteedi, st et nende lepingute puhul saab lepingust taganeda sidevahendi abil sõlmitud lepingute jaoks ette nähtud reeglite kohaselt.²⁴ Sisuliselt ütleb kehtiv regulatsioon seda, et sidevahendi abil sõlmitud elu- ja pensionikindlustuslepingutest saab taganeda 30 päeva jooksul (VÕS § § 56 lg 1⁵), muul viisil sõlmitud elukindlustuslepingust aga 14 päeva jooksul (VÕS § 433 lg 1). Direktiivi art. 16b lg 6 kohaselt peaks iseenesest kehtima EL õigusel põhinevate elukindlustuslepingute reeglite kui *lex specialis*'e prioriteet. Samas võtab Direktiivi art. 16 lg 6 arvesse, et sektorispetsiifiline regulatsioon võib kehtestada teisiti, st mitte lähtuda selle rangest prioriteedist. Solventsus II direktiivi art. 186 lg 1 jätabki liikmesriikidele võrdlemisi ulatusliku vabaduse reguleerida nii elukindlustuslepingust taganemise tähtaega (vahemikus 14-30 päeva) kui ka kindlustuslepingust taganemise õiguslikke tagajärgi ja tingimusi. Seega on Eesti seadusandja vaba otsustama, et sidevahendi abil sõlmitud elukindlustuslepingutele kohaldub 30 päevane taganemise tähtaeg ja VÕS §-s 56 sätestatud taganemise tagajärjed, muudele aga 14 päevane tähtaeg ja VÕS §-s 433 sätestatud tagajärjed. Teisisõnu ei tingi Direktiivi art. 16 lg 6 elukindlustuslepingute puhul iseenesest VÕS §-s 433 toodud elukindlustuslepingust taganemise regulatsiooni muutmise vajadust. Küll võib kaaluda, kas

²³ VÕS III Kommentaar/Sein, § 428 komm. 3.2. Kommentaaris viidatakse ka teavale vastuolule VÕS § 428 ja ja §-de 54¹ ja 55¹ vahel. Kui lisada VÕS §-i 53 lg-sse 5 norm, mis sätestaks sidevahendi abil sõlmitud finantsteenuste osutamise lepingu suhtes kehtiva lepingueelse teabe režiimi subsidiaarsuse spetsiifiliste, EL õigusel põhinevate lepingueelse teabe režiimide suhtes, kaoks nimetatud vastuolu ära ning oleks selge, et lähtuda tuleb pelgalt §-s 428 sätestatud lepingueelse teabe regulatsioonist.

²⁴ Seejuures sätestab VÕS § 56 lg 1⁵, et sidevahendi abil sõlmitud elu- ja pensionilepingust võib taganeda 30 päeva jooksul alates päevast, millal tarbijat teavitatakse lepingu sõlmimisest, või käesoleva seaduse § 54¹ lõikes 1 ning § 55¹ lõigetes 1 ja 2 sätestatud kohustuse täitmisest, kui see toimub pärast lepingu sõlmimist.

mitte lülitada kõik elukindlustuslepingust taganemise reeglid elukindlustuslepingu normide (VÕS §-d 532 jj) juurde.

Muu kui elukindlustuslepingu puhul Solventsus II direktiiv taganemisõigust ette ei näe ning seega ei teki küsimust üld- ja eriregulatsioonide omavahelisest suhtest Direktiivi art. 16 lg 6 tähenduses. Siiski, nagu ülalpool välja toodud, sätestab VÕS § 433 lg 1 ka muude kui elukindlustuslepingute puhul tarbijast kindlustusvõtja (vt § 433 lg 6) taganemisõiguse enam kui üheks aastaks sõlmitud kindlustuslepingute puhul.²⁵ Teisalt ei ole VÕS § 433 kohaselt tagatud nt sidevahendi abil sõlmitud kahjukindlustus- või õnnetusjuhtumikindlustuslepingust taganemise võimalus, mida Direktiivi art. 16b ette näeb. Võimaliku lahenduse ja selleks tehtava seadusemuudatuse kohta vt ülal p 1.2.

c) Selgituste andmise kohustus

Solventsus II direktiiv ei sisalda kindlustusandja selgituste andmise kohustust. Samas reguleerib kindlustuslepingu suhtes nõustamise ja selgituste andmise kohustust ning jagab seda erinevate kindlustuslepingu sõlmimisega seotud isikute (kindlustusmaakler, kindlustusandja, kindlustusagent) vahel kindlustusteenuste turustamise direktiiv. Et kindlustusteenuste turustamise direktiiv kui EL sektoraalne regulatsioon kehtestab eriregulatsiooni kindlustusvõtja nõustamise ja talle selgituste andmise kohta, ei tule Direktiivi artiklis 16d sätestatud selgituste andmise kohustuse regulatsioon täiendavalt kohaldamisele.

1.3.6. Kindlustusteenuste turustamise direktiiv

a) Lepingueelne teave

Kindlustusteenuste turustamise direktiiv²⁶ kehtestab üksikud lepingueelsed teavitamiskohustused kindlustusandjale (art. 18 lit b ja art. 19 lg 4) ja ulatuslikumad kindlustuse vahendajale (art. 18 lit a ja art. 19 lg-d 1-3). Solventsus II direktiivi lisas I nimetatud kahjukindlustuse liikide korral tuleb koostada ka kindlustustoote teabedokument (art. 20 lg-d 5-9). Kindlustusturustuse direktiivi art. 23 reguleerib ka lepingueelse teabe andmise viisi. Kindlustuspõhiste investeerimistoodete müügi puhuks kehtestab eraldi teabe andmise kohustused art. 29. Nimetatud reeglid on suuremas osas üle võetud VÕS-i kindlustuslepingu ja kindlustustegevuse seaduse sätetega.

Et kindlustusteenuste turustuse direktiiv kehtestab kindlustuspetsiifilised lepingueelse teabe andmise kohustused, ei tule Direktiivi artiklis 16a sätestatud lepingueelse teabe andmise reeglid Direktiivi art. 16a lg 10 kohaselt täiendavalt kohaldamisele.

²⁵ Küll ei ole ka tarbijast kindlustusvõtjal taganemisõigust juhul, kui talle antakse kohene kindlustuskaitse (VÕS § 433 lg 3). Selle sätte finantsteenuste kaugturstuse direktiiviga vastuolu kohta vt VÕS III Kommentaar/Sein, § 433 komm. 3.5.

²⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. jaanuari 2016. a direktiiv nr (EL) 2016/97, mis käsitleb kindlustustoodete turustamist (uuesti sõnastatud).

b) Tarbija taganemisõigus

Kindlustusteenuste turustamise direktiiv ei reguleeri tarbija taganemisõigust. Kindlustuslepingust taganemise õiguse ja kindlustusspetsiifiliste sätete ning Direktiivi artiklist 16b tuleneva taganemisõiguse vahekorra kohta vt ülal p. 1.2 ja p. 1.3.5.

c) Selgituste andmise kohustus

Kindlustusteenuste turustamise direktiiv reguleerib kindlustusvõtjale selgituste andmise kohustust artiklis 20, mh nähes selle lg-s 1 ette, et enne kindlustuslepingu sõlmimist peab kindlustustoodete turustaja kliendilt saadud teabe põhjal täpsustama asjaomase kliendi nõudmised ja vajadused ning andma kliendile kindlustustootete kohta mõistetaval kujul objektiivset teavet, mis võimaldab kliendil teha teadliku otsuse. Enne konkreetse lepingu sõlmimist kliendile nõu andes peab kindlustustoodete turustaja andma kliendile individuaalseid soovitusi ja selgitama, miks vastab konkreetne toode kliendi kindlustusvajadustele ja nõudmistele kõige paremini. Eraldi normid on ette nähtud artiklis 30 kindlustuspõhiste investeerimistoodete müügi puhuks. Et kindlustusteenuste turustamise direktiiv näeb ette kindlustustoodete jaoks spetsiifilise selgituste andmise regulatsiooni, ei tule Direktiivi artiklis 16d sätestatud selgituste andmise kohustuse reeglid selle kõrval kohaldamisele.

1.3.7. Finantsinstrumentide turgude direktiiv

a) Lepingueelne teave

Finantsinstrumentide turgude direktiivis²⁷ reguleerivad klientidele (kelleks võivad, aga ei pruugi olla tarbijad) informatsiooni andmist art. 24 lg-d 3-6. Direktiivi art. 24 lg 4 sätestab, et klientidele või potentsiaalsetele klientidele esitatakse piisavalt vara asjakohane teave investeerimisühingu ja selle teenuste, finantsinstrumentide ja pakutavate investeerimisstrateegiate, täitmise kohtade ning kõigi kulude ja seotud tasude kohta. Säte sisaldab ka teabeelementide näidisloetelu. Teave peab seonduma investeerimisteenuste või seotud teenuste osutamisega²⁸ ega tohi olla eksitav. Klientidele ja potentsiaalsetele klientidele esitatava teabe suhtes kehtestavad detailsemad nõuded finantsinstrumentide turgude direktiivi alusel Komisjoni delegeeritud määruse²⁹ artiklid 44jj.

Et finantsinstrumentide turgude direktiiv näeb ette sektorispetsiifilised reeglid seoses finantsinstrumentide kohta antava teabega, ei tule Direktiivis sätestatud lepingueelse teabe regulatsioon paralleelselt kohaldamisele. Direktiivi art. 16a lg 10 kohaselt kohaldatakse üksnes finantsinstrumentide turgude direktiivi vastavat regulatsiooni.

²⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. mai 2014. a direktiiv nr 2014/65/EL finantsinstrumentide turgude kohta ning millega muudetakse direktiive 2002/92/EÜ ja 2011/61/EL (uuesti sõnastatud).

²⁸ M. Lehmann, C. Kumpan, Financial Services Law. Article-By-Article Commentary. Beck 2019, lk 166.

²⁹ Komisjoni delegeeritud määrus (EL) 2017/565, 25. aprill 2016, millega täiendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2014/65/EL seoses investeerimisühingute suhtes kohaldatavate organisatsiooniliste nõuete ja tegutsemistingimustega ning nimetatud direktiivi jaoks määratletud mõistetega.

b) Tarbija taganemisõigus

Finantsinstrumentide turgude direktiiv ei sätesta tarbija/investori taganemisõigust ega reguleeri laiemalt finantsinstrumentide omandamisega seotud lepingulisi suhteid. Seega võiks finantsinstrumentide omandamisel Direktiivi artiklis 16b ettenähtud taganemisõigus põhimõtteliselt kõne alla tulla. Siiski välistab taganemisõiguse olemasolu finantsinstrumentide turgude direktiivi kohaldamisalasse jäävate suhete puhul Direktiivi art. 16b lg 2 lit a. Antud sätte kohaselt ei kohaldata taganemisõigust selliste tarbijale suunatud finantsteenuste puhul, mille hind sõltub taganemistähtaja jooksul toimuda võivatest finantsturu kõikumistest, mida kauplejal ei ole võimalik mõjutada, näiteks teenused, mis on seotud finantsturustrumentide või investeerimisfondide osakutega. Seega ei ole tarbijal finantsinstrumentide omandamisel taganemisõigust ei Direktiivi art. 16b ega finantsinstrumentide turgude direktiivi kohaselt.

c) Selgituste andmise kohustus

Finantsinstrumentide turgude direktiiv ei sätesta üldist selgituste andmise kohustust, kuid selle art. 24 lg 3 sätestab, et teatud investeerimisteenuste osutamisel paluvad investeerimisühingud kliendil või potentsiaalsel kliendil esitada andmed oma teadmiste ja kogemuste kohta investeerimisvaldkonnas, mis on seotud pakutava või nõutava konkreetse toote või teenuse liigiga, et võimaldada investeerimisühingul hinnata, kas kavandatud investeerimisteenus või toode on kliendile sobiv. Kui investeerimisühing leiab nende andmete alusel, et toode või teenus ei ole kliendi või potentsiaalse kliendi jaoks sobiv, peab investeerimisühing (potentsiaalset) klienti selles osas hoiatama. Tegemist on sektorispetsiifilise regulatsiooniga, mille eesmärgiks on tagada, et tooted, mida investeerimisühingud toodavad, pakuvad või soovivad, vastavad lõppklientide vajadustele. Direktiivi selgituste andmise kohustus (Direktiivi art. 16d) ei tule nende reeglite kõrval täiendavalt kohaldamisele.

1.3.8. Eurofondide direktiiv

a) Lepingueelne teave

Eurofondide direktiiv³⁰ reguleerib investoritele (kelleks võivad, aga ei pruugi olla tarbijad) antavat lepingueelset teavet ja sellega seonduvaid kohustusi artiklites 78jj. Eurofondide direktiivi art. 78 lg 1 kohustab äriühinguna asutatud fondi ning fondivalitsejat (iga oma valitsetava lepingulise fondi kohta) koostama lühikese dokumendi, mis sisaldab investoritele esitatavat põhiteavet, mis lg 2 kohaselt hõlmab mh eurofondi investeerimiseesmärkide ja -poliitika lühikirjeldust. Direktiivi art. 79 lg 1 selgitab, et investorile esitatava põhiteabe puhul on tegemist lepinguelse teabega, mis art. 80 lg 1 kohaselt tuleb edastada investoritele aegsasti enne sellise eurofondi osakute kavandatud märkimist.

Lisaks kohustab eurofondide direktiivi art. 68 äriühinguna asutatud fondi, samuti fondivalitsejat (iga tema valitsetava lepingulise fondi kohta) avaldama järgimise teabe: a) prospekt; b) aastaaruanne iga

³⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. juuli 2009. a direktiiv nr 2009/65/EÜ vabalt võõrandatavatesse väärtpaberitesse ühiseks investeeringuks loodud ettevõtjaid (eurofondid) käsitlevate õigus- ja haldusnormide kooskõlastamise kohta (uuesti sõnastatud).

majandusaasta kohta ja c) poolaastaruanne majandusaasta esimese kuue kuu kohta. Prospekt peab sisaldama teavet, mis võimaldab investoritel neile pakutavat investeringut ning eelkõige sellega seotud riske teadlikult hinnata. Prospektis märgitakse mh, millist liiki varasse on eurofondil lubatud investeerida (art. 70 lg 1).

Et eurofondide direktiiv sätestab erireeglid investorile antava lepingueelse teabe kohta, ei tule Direktiivi lepingueelse teabe regulatsioon paralleelselt kohaldamisele (Direktiivi art. 16a lg 10).

b) Tarbija taganemisõigus

Eurofondide direktiiv ei reguleeri investori ja väärtpaberi võõrandaja lepingulisi suhteid ega näe ette investori/tarbija taganemisõigust, mistõttu küsimust taganemisõiguse regulatsioonide konkurentsist ei tõusetu. Isegi kui teoreetiliselt võiks vastavate osakute/väärtpaberite ostmisel tulla kõne alla Direktiivi artiklis 16b ettenähtud taganemisõigus, välistab sellise taganemisõiguse olemasolu eurofondide kohaldamisalasse jäävate suhete puhul Direktiivi art. 16b lg 2 lit a. Antud sätte kohaselt taganemisõigust ei kohaldata selliste tarbijale suunatud finantsteenuste puhul, mille hind sõltub taganemistähtaja jooksul toimuda võivatest finantsturu kõikumistest, mida kauplejal ei ole võimalik mõjutada, näiteks teenused, mis on seotud finantsturuinstrumentide või investeerimisfondide osakutega. Seega ei ole tarbijal eurofondide osakute omandamisel taganemisõigust ei Direktiivi art. 16b ega eurofondide direktiivi kohaselt.

c) Selgituste andmise kohustus

Eurofondide direktiiv sätestab investorite jaoks ka teatud täiendava teabe saamise võimalused. Näiteks sätestab direktiivi art. 70 lg 4, et investorile esitatavas põhiteabes täpsustatakse selgelt, kust ja kuidas saab kavandatavat investeringut käsitlevat lisateavet, sealhulgas, kuid mitte üksnes, kust ja kuidas saab alati taotluse korral ja tasuta prospekti ning aasta- ja poolaastaruande. Eurofondide direktiivi art. 70 lg 4 näeb samuti ette, et investori taotlusel annab fondivalitseja lisateavet eurofondi riskijuhtimises kohaldatavate koguseliste piirmäärade, riskijuhtimiseks valitud võtete ning peamiste instrumendiliikide riskide ja tulususe viimase aja suundumuste kohta.

Et eurofondide direktiiv sätestab sektorispetsiifilised erireeglid selle kohta, kuidas investor saab soovi korral täiendavat teavet, ei tule Direktiivi selgituste andmise kohustuse regulatsioon artiklis 16d paralleelselt kohaldamisele.

1.3.9. Väärtpaberiprospettide määrus

a) Lepingueelne teave

Väärtpaberiprospettide määruse³¹ eesmärk on tagada investorite kaitse ja turu tõhusus ning see lähtub eeldusest, et väärtpaberiprospetti avaldamise kaudu teabe kättesaadavaks tegemine võimaldab

³¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. juuli 2017. a määrus nr (EL) 2017/1129, mis käsitleb väärtpaberite avalikul pakkumisel või reguleeritud turul kauplemisele võtmisel avaldatavat prospekti ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2003/71/EÜ.

investoritel teha teadliku investeerimisotsuse ja tagada investorite kaitse.³² Määruses sätestatakse väärtpaberite avalikul pakkumisel või mõnes liikmesriigis asuval või tegutseval reguleeritud turul kauplemisele võtmisel avaldatava prospekti koostamise, kinnitamise ja levitamise nõuded. Detailselt reguleeritakse nii prospekti, põhiprospekti kui ka prospekti kokkuvõttes antavat teavet (vt artiklid 6-8) ning antakse Komisjonile pädevus delegeeritud õigusaktis täpsemate reeglite kehtestamiseks (art. 13). Jaeinvestoritele antava teabe kohta kehtestab täiendavad reeglid art. 43a. Et väärtpaberiprospettide määrus kehtestab määruse kohaldamisalasse kuuluvate väärtpaberite suhtes spetsiifilise teabe andmise kohustuse, ei tule Direktiivi lepingueelse teabe regulatsioon antud toodete suhtes kohaldamisele.

b) Tarbija taganemisõigus

Väärtpaberiprospettide määrus ei reguleeri investori ja väärtpaberi võõrandaja lepingulisi suhteid ega näe ette investori/tarbija taganemisõigust, mistõttu küsimust taganemisõiguse regulatsioonide konkurentsist ei tõusetu. Igal juhul välistab taganemisõiguse olemasolu määruse kohaldamisalasse jäävate suhete puhul Direktiivi art. 16b lg 2 lit a, mille kohaselt taganemisõigust ei kohaldata selliste tarbijale suunatud finantsteenuste puhul, mille hind sõltub taganemistähtaja jooksul toimuda võivatest finantsturu kõikumistest, mida kauplejal ei ole võimalik mõjutada, näiteks teenused, mis on seotud finantsturuinstrumentide või investeerimisfondide osakutega.

c) Selgituste andmise kohustus

Ehkki väärtpaberiprospettide määruse regulatsiooni eesmärgiks on mh teabe andmise reeglite kehtestamine selliselt, et investorid saaksid vastava teabe põhjal teha teadliku investeerimisotsuse, ei kehtesta määrus eraldi investorile selgituste andmise kohustust. Samas kehtestavad reguleeritud turgudel kaubeldavate väärtpaberite suhtes investorite kaitse eesmärgil finantsturgude spetsiifikat ja väärtpaberite olemust arvestava sektorispetsiifilise regulatsiooni nii väärtpaberiprospettide määrus kui ka finantsinstrumentide turgude ja eurofondide direktiiv. Direktiivi selgituste andmise kohustus (Direktiivi art. 16d) ei tule väärtpaberiprospettide määruse reeglite kõrval sektorispetsiifiliste reeglite olemasolu tõttu täiendavalt kohaldamisele.

1.3.10. Investeerimisfondide valitsejate direktiiv

a) Lepingueelne teave

Investeerimisfondide valitsejate direktiiviga³³ kehtestatakse alternatiivseid investeerimisfonde (AIFid) valitsevatele ja/või turustavatele AIFide valitsejatele tegevusloa andmist, nende tegevust ja läbipaistvust käsitlevad eeskirjad. Direktiiv kehtestab artiklis 23 ka reeglid selle kohta, millist teavet

³² Vt määruse põhjendus 7.

³³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 08. juuni 2011. a direktiiv nr 2011/61/EL alternatiivsete investeerimisfondide valitsejate kohta, millega muudetakse direktiive 2003/41/EÜ ja 2009/65/EÜ ning määruseid (EÜ) nr 1060/2009 ja (EL) nr 1095/2010.

tuleb investoritele anda enne nende poolt AIFI investeerimist. Lisaks annab investeerimisfondide valitsejate direktiivi art. 23 lg 6 Euroopa Komisjonile õiguse võtta vastu delegeeritud õigusakte selle teabe kohta täpsemate juhiste andmiseks. Et investeerimisfondide valitsejate direktiiv kehtestab määruse kohaldamisalasse kuuluvate investeerimistoodete suhtes spetsiifilise lepingueelse teabe andmise kohustuse, ei tule Direktiivi lepingueelse teabe regulatsioon antud investeerimistoodete suhtes kohaldamisele.

b) Tarbija taganemisõigus

Investeerimisfondide valitsejate direktiiv ei reguleeri investori ja valitseja lepingulisi suhteid ega näe ette investori/tarbija taganemisõigust, mistõttu küsimust taganemisõiguse regulatsioonide konkurentsist ei tõusetu. Isegi kui teoreetiliselt võiks vastavate investeerimistoodete omandamisel tulla kõne alla Direktiivi artiklis 16b ettenähtud taganemisõigus, välistab sellise taganemisõiguse olemasolu investeerimisfondide valitsejate direktiivi kohaldamisalasse jäävate suhete puhul Direktiivi art. 16b lg 2 lit a. Antud sätte kohaselt taganemisõigust ei kohaldata selliste tarbijale suunatud finantsteenuste puhul, mille hind sõltub taganemistähtaja jooksul toimuda võivatest finantsturu kõikumistest, mida kaupljal ei ole võimalik mõjutada, näiteks teenused, mis on seotud finantsturuinstrumentide või investeerimisfondide osakutega.

c) Selgituste andmise kohustus

Direktiivi selgituste andmise kohustus (Direktiivi art. 16d) ei tule investeerimisfondide valitsejate direktiivi reeglite kõrval täiendavalt kohaldamisele, sest investeerimisfondide direktiiv, aga ka muud väärt-paberiõiguslikud EL regulatsioonid kehtestavad vastavate investeerimistoodete suhtes eraldi sektorispetsiifilise regulatsiooni.

1.3.11. PRIIP-toodete määrus

a) Lepingueelne teave

PRIIP-toodete määrus³⁴ reguleerib kombineeritud jae- ja kindlustuspõhiseid investeerimistooteid³⁵, mis investeerimistoodetena kvalifitseeruvad finantsteenustena Direktiivi tähenduses. PRIIP määruse artiklid 5-14 kehtestavad jaeinvestorite, kelle hulka võivad kuuluda ka tarbijad EL tarbijaõiguse tähenduses, kaitseks rea erisätteid. Esmalt kohustab määruse art. 5 PRIIP pakkujat koostama vastava toote kohta põhiteabedokumendi ja avaldama selle oma veebisaidil. PRIIP määruse artiklid 6-9 kehtestavad selle dokumendi sisu- ja vorminõuded ning art. 6 selgitab lõikes 1, et põhiteabedokument kujutab endast lepingueelset teavet. Et PRIIP määrus kehtestab määruse kohaldamisalasse kuuluvate investeerimistoodete suhtes spetsiifilise lepingueelse teabe andmise kohustuse, ei tule Direktiivi

³⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. novembri 2014. a määrus nr (EL) nr 1286/2014, mis käsitleb kombineeritud jae- ja kindlustuspõhiste investeerimistoodete (PRIIPid) põhiteabedokumente.

³⁵ Määruse põhjenduse 6 kohaselt hõlmab PRIIP määrus muu hulgas selliseid investeerimistooteid nagu investeerimisfondid, investeerimiskomponendiga elukindlustuslepingud, struktureeritud tooted ja investeerimishoiused. Küll aga jäävad määruse kohaldamisalast välja hoiused ja hoiusesertifikaadid, mis kujutavad endast traditsioonilisi hoiuseid.

lepingueelse teabe regulatsioon antud toodete suhtes kohaldamisele. Seaduse rakendaja jaoks hõlbustab lepingueelse teabe ulatuse kindlaksmääramist VÕS § 428 lg 2 p 4, mis teeb PRIIP toodete puhul viite PRIIP määruse vastavatele lepingueelse teabe sätetele.³⁶

Mõnevõrra keerukaks muudab PRIIP määruse ja Direktiivi lepingueelsete reeglite suhte määratlemise määruse art. 13 lg 1, mis sätestab, et PRIIPi tootenõustaja või müüja esitab jaeinvestorile põhiteabedokumendi aegsasti enne seda, kui PRIIPiga seotud leping või pakkumine on kõnealuse jaeinvestori jaoks siduvaks muutunud, va lõikes 3 nimetatud juhtudel. Määruse art. 13 lg 3 omakorda sätestab, et erandina lõikest 1 ja tingimusel, et direktiivi 2002/65/EÜ artikli 3 lõikest 1, artikli 3 lõike 3 punktist a ja artiklist 6 ei tulene teisiti, võib PRIIPi müüja esitada jaeinvestorile põhiteabedokumendi põhjendamatu viivitusega pärast tehingu tegemist, kui on täidetud neli kumulatiivset tingimust. Siit nähtub, et PRIIP määruse ja Direktiivi lepingueelse teabe reeglite põimumine puudutab üksnes põhiteabedokumendi esitamine aega, mitte aga lepingueelse teabe kohustuslikku sisu.

Erandina teeb PRIIP määruse art. 13 lg 3 viite direktiivi 2002/65/EÜ art. 3 lg 3 lit-le a, mis kohustab telefoni teel sõlmitavate lepingute puhul vestluse aluses selgesõnaliselt välja tooma teenuste osutaja isikuandmed ja telefonikõne kaubandusliku eesmärgi. Täpselt samasuguse kohustuse paneb finantsteenuse osutajale muudetud Direktiivi art. 16a lg 3. Et PRIIP määrus ise soovib selle kohustuse kehtima jäämist paralleelselt PRIIP määruse lepingueelse teabe regulatsiooniga, on tegemist Direktiivi art. 16a lg-s 10 nimetatud olukorraga, kus kehtib sektorispetsiifilise regulatsiooni prioriteet, va osas, milles see sektorispetsiifiline regulatsioon näeb ette teisiti. Kokkuvõttes kohaldub PRIIP-toodete puhul PRIIP määruse lepingueelse teabe regulatsioon ning telefoni teel sõlmitud lepingute puhul täiendavalt Direktiivi art. 16a lg 3.

b) Tarbija taganemisõigus

PRIIP määrus ei reguleeri lepingulisi suhteid ega näe ette jaeinvestoritele/tarbijatele taganemisõigust. Siiski teeb määruse art. 13 lg 1 viite finantsteenuste kaugturstuse direktiivi 2002/65 artiklile 6, mis reguleerib tarbija taganemisõigust ning ka määruse põhjenduse 26 kohaselt ei piirata selle määrusega finantsteenuste kaugturstuse direktiivi 2002/65/EÜ kohaldamist. Seega teeb PRIIP määrus selge viite finantsteenuste kaugturstamise direktiivi tarbija taganemisõiguse regulatsiooni kohaldamisele. Muudetud Direktiivis vastab sellele artiklites 16b ja 16 c toodud reeglistik.

Taganemisõiguste konkurents võib aga tõusetuda olukorras, kus konkreetse PRIIP toote puhul on tegemist kindlustuslepinguga.³⁷ Sellisel juhul kohalduvad selles osas Direktiivi art. 16b lg-s 6 viidatud erinormidena VÕS §-s 433 sätestatud kindlustusvõtja lepingust taganemise reeglid. Ära tuleb märkida, et Direktiivi ülevõtmisel ei ole vajadust kehtestada Direktiivi art. 16a lg 10 viimases lauses sätestatud teavitamiskohustust, sest selline teavitamiskohustus on kehtivas õiguses juba olemas: VÕS § 428 lg 1 p 5 kohaselt tuleb kindlustusvõtjat teavitada lepingu lõpetamise alustest ning taganemisõiguse tähtaeg ei hakka VÕS § 433 lg 2 kohaselt kulgema enne, kui kindlustusandja on kindlustusvõtjale taganemisõigusest teatanud ja kindlustusvõtja on teatamist allkirjaga kinnitanud.

³⁶ Teatud kindlustuslepingud on PRIIP määruse kohaldamisalast välistatud. See puudutab määruse art. 2 lit a kohaselt teatud mitte-elukindlustustooteid (nt õnnetusjuhtumikindlustus, kaskokindlustus, veosekindlustus jms) ja teatud elukindlustustooteid (määruse art 2 lit b). Sellistele kindlustuslepingutele kohaldub kindlustuslepingute kohta käiv lepingueelse teabe regulatsioon.

³⁷ Vt PRIIP toote definitsiooni määruse art. 4 punktis 3.

c) Selgituste andmise kohustus

PRIIP määrus ei sätesta PRIIP toodete turustamisega seonduvalt selgituste andmise kohustust, kuid teeb viiteid PRIIP-i tootenõustajale (nt artiklis 14). Kui PRIIP toote näol on tegemist kindlustuslepinguga, reguleerib kindlustusandja ja kindlustuse vahendaja selgituste ja nõustamise kohustusi täiendavalt kindlustusturustuse direktiiv. Et vastavas osas on kehtestatud sektorispetsiifilised reeglid, ei tule Direktiivi selgituste andmise kohustus (Direktiivi art. 16d) PRIIP määruse reeglite kõrval täiendavalt kohaldamisele.

1.3.12. Hoiuste tagamise skeemide direktiiv

a) Lepingueelne teave

Hoiuste tagamise skeemide direktiiv³⁸ sätestab hoiuste tagamise skeemide loomise ja toimimise eeskirjad ja menetlused. Muuhulgas reguleerib direktiivi art. 16 hoiustajatele esitatavat teavet. Tegemist ei ole siiski sellise üldise lepingueelse teabe reeglitega, mis oleks võrreldav Direktiivi artiklis 16a toodud ulatusliku regulatsiooniga. Hoiuste tagamise skeemide direktiiv kohustab krediitiasutusi andma olemasolevatele ja võimalikele hoiustajatele üksnes teavet, mida on vaja selle hoiuste tagamise skeemi tuvastamiseks, kuhu krediitiasutus ja selle filiaalid liidus kuuluvad. Nimetatud teave antakse art. 16 lg 2 kohaselt hoiustajatele enne hoiustamislepingu sõlmimist ning selleks nähakse ette hoiustajatele esitatav teabeleht. Et Direktiivi art. 16a hoiuste tagamisega seonduva teabe andmise kohustust ei reguleeri, ei tõusetu ka küsimust nende kahe direktiivi lepingueelse teabe andmise regulatsioonide konkurentsist. Ulatuslikuma krediitiasutuse poolse lepingueelse teabe andmise regulatsiooni kehtestab pangateenuste puhul makseteenuste direktiiv (vt ülal p. 1.3.4.), mis reguleerib mh maksekontoga seonduvat. Samas ei ole üheselt selge, kas nt tähtajalise hoiuse puhul on tegemist makseteenusega makseteenuste direktiivi ja VÕS § 709 lg 6 tähenduses või mitte. Saksakeelses õiguskirjanduses seda pigem eitatakse.³⁹ Kui jaatada, et tähtajalise hoiuse leping ei kvalifitseeru makseteenuse osutamise lepinguna, tuleb sidevahendi abil sõlmitud tähtajalise hoiuse lepingute puhul kohaldamisele Direktiivi lepingueelse teabe regulatsioon.

b) Tarbija taganemisõigus ja selgituste andmise kohustus

Hoiuste tagamise skeemide direktiiv ei kehtesta tarbijast hoiustajale taganemisõigust ega kohusta krediitiasutust selgitusi andma. Seega ei eksisteeri nendes küsimustes hoiustaja ja krediitiasutuse vahelise tähtajalise hoiuse lepingu puhul hoiuste tagamise skeemide direktiivi näol sektorispetsiifilist regulatsiooni Direktiivi art. 16b lg 6 tähenduses. Seetõttu ei tõusetu ka küsimust taganemisõiguse ja selgituste andmise kohustuse reeglite konkurentsist. Kui jaatada, et tähtajalise hoiuse leping ei kvalifitseeru makseteenuse osutamise lepinguna, tuleb sidevahendi abil sõlmitud tähtajalise hoiuse lepingu puhul kõne alla nii Direktiivi artiklis 16b sätestatud taganemisõigus kui ka artiklis 16d sätestatud selgituste andmise kohustus.

³⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. aprilli 2014. a direktiiv nr 2014/49/EL hoiuste tagamise skeemide kohta (uuesti sõnastatud).

³⁹ Münchener Kommentar zum BGB, C.H. Beck 2023, BGB § 675f vnr 51.

1.3.13. PEPP-toodete määrus

a) Lepingueelne teave

Üleeuroopalise personaalse pensionitoote (PEPP) määrus⁴⁰ kehtestab reeglid personaalsete pensionitoodete registreerimise, väljatöötamise, turustamise ja järelevalve kohta. Muuhulgas kehtestab määruse art. 4 nõuded säästja ja ettevõtja vahel sõlmitava lepingu kohta. Lisaks reguleerivad määruse artiklid 26jj detailselt PEPP-toote kohta antavat lepingueelset teavet, mida antakse PEPPi põhiteabedokumendis (art. 26 lg 2). Lisaks PEPPi põhiteabedokumendile peavad PEPPi pakkujad ja PEPPi turustajad andma potentsiaalsete PEPPi säästjate käsutusse viited kõigile avalikult kättesaadavatele PEPPi pakkuja finantsseisundi (sealhulgas tema maksevõime) aruannetele ning võimaldama potentsiaalsetele PEPPi säästjatele kõnealusele teabele lihtsa juurdepääsu (art. 26 lg 8). Detailse loetelu PEPP põhiteabedokumendis sisalduvate kohustuslike teabeelementide kohta kehtestab määruse art. 28. Nimetatud teave tuleb esitada aegsasti enne seda, kui PEPPi leping või PEPPi lepinguga seotud pakkumine muutub PEPPi säästjatele siduvaks (art. 33 lg 1).

Et PEPP määrus kehtestab määruse kohaldamisalasse kuuluvate pensionitoodete suhtes spetsiifilise lepingueelse teabe andmise kohustuse, ei tule Direktiivi lepingueelse teabe regulatsioon Direktiivi art. 16 lg 10 kohaselt antud toodete suhtes kohaldamisele. Seaduse rakendaja jaoks hõlbustab lepingueelse teabe ulatuse kindlaksmääramist VÕS § 428 lg 2 p 3¹, mis sätestab PEPP toodete puhul viite PEPP määruse vastavatele sätetele.

b) Tarbija taganemisõigus

Ehkki PEPP-toode põhineb lepingul üksikisikust säästja ja ettevõtja vahel, ei anna PEPP määrus säästjatele/tarbijatele taganemisõigust, mistõttu küsimust määruse ja direktiivi taganemisõiguse regulatsioonide konkurentsist ei tõusetu. Küll aga on PEPP toote omandajal 14-päevane taganemisõigus kogumispensionide seaduse (KoPS) § 49 lg 9 alusel. KoPS § 49 lg 12 reguleerib antud seaduses ja VÕS-s sätestatud kindlustusvõtja lepingust taganemise õiguse konkurentsi, sätestades, et pensionilepingust taganemise suhtes ei kohaldata VÕS § 433 lõike 1 kolmandas lauses ega §-des 56 ja 457 sätestatud. Seega välistab juba kehtiv õigus pensionilepingu puhul 2002.a finantsteenuste kaugturustamise direktiivist tuleneva taganemisõiguse kohaldamise. Ka Direktiivi art. 16b järgne taganemisõigus ei tule PEPP-toodete omandamise lepingute puhul Direktiivi art. 16b lg 6 kohaselt kõne alla.

KoPS § 50 lg 1 p 10 kohustab kindlustusandjat enne pensionilepingu sõlmimist teavitama teda õigusest sõlmitud pensionilepingust taganeda 14 päeva jooksul lepingu sõlmimisest arvates. Seega puudub vajadus ka Direktiivi art. 16a lg 10 viimases lauses sätestatud teavitamiskohustuse kehtestamise järele.

c) Selgituste andmise kohustus

⁴⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. juuni 2019. a määrus nr (EL) 2019/1238 üleeuroopalise personaalse pensionitoote (PEPP) kohta.

PEPP määruse art. 34 reguleerib toodete omandamisega seonduvat nõustamiskohustust, sätestades mh lõikes 2, et PEPPi pakkuja või PEPPi turustaja annab potentsiaalsele PEPPi säästjale enne PEPPi lepingu sõlmimist nõu, esitades potentsiaalsele PEPPi säästjale personaalse soovitus, milles selgitatakse, miks konkreetne PEPP oleks PEPPi säästja nõudmisi ja vajadusi arvestades kõige sobivam. Direktiivist tulenev selgituste andmise kohustus (art. 16d) PEPP toodete turustamisel täiendavalt ei kohaldu.

1.3.14. Ühisrahastuse määrus

a) Tarbija kui projektiomanik

Ühisrahastuse määruse⁴¹ ja Direktiivi reeglite suhet analüüsid tuleb esmalt välja tuua, et ühisrahastuse määruse art. 1 lg 2 lit a kohaselt ei kohaldata määrust ühisrahastusteenuste suhtes, mida osutatakse projektiomanikele, kes on direktiivi 2008/48/EÜ artikli 3 punktis a määratletud tarbijad.⁴² Seega ei tule ühisrahastuse määruse järgsed lepingueelse teabe, taganemisõiguse ja selgituste andmise kohustused projektiomanikest tarbijatega sõlmitavate ühisrahastuse osutamise lepingute (st lepingud tarbija ja ühisrahastuse platvormi vahel) suhtes üldse kohaldamisele. Järelikult ei tõusetu ka küsimust Direktiivi ja ühisrahastuse määruse lepingueelse teabe, taganemisõiguse ja selgituste andmise kohustuse regulatsioonide konkurentsist. Kõikides eelnimetatud küsimustes kohaldub Direktiivi regulatsioon. Tarbijast projektiomaniku ja krediidiandja vahelisele krediidilepingule võib aga kohalduda tarbijakrediididirektiiv, kui krediidiandja näol on tegemist majandus- või kutsetegevuses tegeleva isikuga.⁴³

See tähendab, et ühisrahastuse platvormi ja tarbija vahelise lepingu puhul⁴⁴ peab platvormipidaja järgima Direktiivi artiklis 16a sätestatud lepingueelse teabe andmise reegleid. Samuti on tarbijal Direktiivi artiklis 16b sätestatud 14-päevane taganemisõigus ning mitte ühisrahastuse määruse artiklis 22 sätestatud 4-päevane järelemõtlemisaeg. Viimaks peab ühisrahastuse platvormi pidaja andma tarbijale selgitusi Direktiivi art. 16d kohaselt. Seevastu ei ole tal ühisrahastuse määruse art. 21 alusel riskihindamise läbiviimise ning riskihoiatuse tegemise kohustusi.

b) Tarbija kui investor

Teistsugune õiguslik olukord tekib nendel juhtudel, kus tarbija on ühisrahastusplatvormil investeerija rollis. Sellisel juhul kehtivad nende suhtes ühisrahastuse määruse investorkaitse sätted, sh art. 19, mis sätestab ühisrahastuse klientidele lepingueelse teabe andmise kohustuse. Muuhulgas tuleb määruse art. 19 lg 3 kohaselt mittekoogenud investoreid teavitada neile määrusega kehtestatud

⁴¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 07. oktoobri 2020. a määrus nr (EL) 2020/1503, mis käsitleb ettevõtjatele Euroopa ühisrahastusteenuse osutajaid ning millega muudetakse määrust (EL) 2017/1129 ja direktiivi (EL) 2019/1937.

⁴² Sama rõhutab määruse põhjendus 8. Ühisrahastuse määruse ja tarbijate õiguste kaitse kohta ühisrahastusplatvormide puhul vt lähemalt M. Ebers, B. M. Quarch, The New EU Crowdfunding Regulation: A New Tool for Protecting Consumers? EuCML 2022, lk 122jj.

⁴³ Vt tarbijakrediididirektiivi põhjendus 22. Sel juhul kohalduvad nimetatud suhtele tarbijakrediididirektiivis sätestatud lepingueelse teabe, taganemisõiguse ja selgituste andmise kohustuste reeglid.

⁴⁴ Sellised lepingud kvalifitseeruvad praktikas alati sidevahendi abil sõlmitud lepingutena. Vt selle kohta lähemalt K. Sein, (2023). Crowdfunding credit services under the new proposal for a new Directive on Consumer Credits. Law and Financial Markets Review, 1–18.

järelemõtlemisajast. Kogu ühisrahastuse määrusega ettenähtud teave tuleb klientidele esitada enne ühisrahastustehingu sõlmimist (art. 19 lg 3). Lisaks näeb määrus artiklis 23 ette potentsiaalsetele investoritele investeerimise põhiteabedokumendi esitamise kohustuse. Et ühisrahastuse määrus sätestab spetsiifilised lepingueelse teabe andmise kohustused, ei tule Direktiivi artiklis 16a sisalduvad lepingueelse teabe reeglid täiendavalt kohaldamisele.

Tarbijast investori puhul tõusetub ka küsimus tarbija taganemisõiguse reeglite konkurentsist. Ühisrahastuse määruse art. 22 lg-d 2 ja 3 annavad mittekogenud investoritele lepingueelse 4-päevase järelemõtlemisaja, mis algab hetkest, mil potentsiaalne mittekogenud investor esitab investeerimispakkumise või avaldab sellekohast huvi. Antud järelemõtlemisaja näol on tegemist taganemisõigusega samasugust eesmärki kandva instituudiga: art. 22 lg 2 kohaselt saab potentsiaalne mittekogenud investor järelemõtlemisajal jooksul oma ühisrahastuspakkumisega seotud investeerimispakkumise või huvi avaldamise põhjenduste ja tagajärgedeta tühistada. Et ühisrahastuse määrus kehtestab mittekogenud investoritele ühisrahastuse spetsiifikale vastava järelemõtlemisaja, ei tule Direktiivis sätestatud taganemisõiguse regulatsioon (art. 16b) antud teenuste puhul kohaldamisele.⁴⁵ Seega saab tarbijast investor kasutada 4 päevast järelemõtlemisaega, mitte aga 14 päevast taganemise võimalust.⁴⁶ Ka ei ole vajadust eraldi reguleerida taganemisõigusest teavitamist, sest vastava kohustuse kehtestab ühisrahastuse määruse art. 22 lg 6.

Ühisrahastuse määruse art. 21 sätestab mittekogenud investorite puhul ühisrahastuse teenuse pakujale kohustuse hinnata seda, kas investor mõistab võetavate riskide ulatust ning milline on nende kahju kandmise võime, ning vajadusel anda neile riskihoiatus. Selliste sektorispetsiifiliste kohustuste eesmärgiks on kaitsta väheste kogemustega investoreid neile mittesobivate investeerimisvõimaluste kasutamise eest, võttes arvesse ühisrahastusteenuste omapära. Direktiivist tulenev selgituste andmise kohustus (art. 16d) ühisrahastusteenustele täiendavalt ei kohaldu.

1.3.15. Krüptovaraturgude määrus

a) Lepingueelne teave

Krüptovaraturgude määruse⁴⁷ (edaspidi MICAR-määruse) art. 5 lg 1 lit d kohaselt tohib muu krüptovara kui varapõhise tokeni või e-raha tokeni kauplemisele võtmist liidus taotleda ainult isik, kes on avaldanud krüptovara valge raamatu. Valge raamatu sisu ja vormi nõuded sätestab määruse art. 6 ning see peab art. 9 kohaselt olema kättesaadav vastava krüptovaraga kauplejate veebilehel mõistliku aja jooksul enne asjaomase krüptovara avaliku pakkumise või kauplemisele võtmise alguskuupäeva, ent igal juhul enne seda alguskuupäeva. Sellisel juhul ei kohaldata art. 11 lg 2 kohaselt täiendavaid teabenõudeid seoses kõnealuse krüptovara avaliku pakkumise või kauplemisele võtmisega. Seega on MICAR-määruse kui sektorispetsiifilise regulatsiooni sätted valge raamatu kui sisuliselt lepingueelse teabe kohta

⁴⁵ Saksakeelses õiguskirjanduses spekulieritakse siiski, et EL seadusandja on võimaliku taganemisõiguse konkurentsi Direktiivi art. 16b ja ühisrahastuse määruse art. 22 vahel lihtsalt ära unustanud. A. Izzo-Wagner, T. C. Ott, P. Schultess, Die EU-Änderungsrichtlinie in Bezug auf im Fernabsatz geschlossene Finanzdienstleistungsverträge. BKR 2024, lk. 85.

⁴⁶ Teisel seisukohal aga C. Rennig, Loslösungsrechte von Anlegern bei Schwarmfinanzierungsprojekten. BKR 2022, 562jj, kelle hinnangul saab tarbijast investor valida, kas kasutada 4 päevast järelemõtlemisaega või 14 päevast taganemisõigust. Selle seisukoha puhul tuleb siiski arvestada, et artikli avaldamise ajal ei olnud veel uut finantsteenuste kaugturstuse direktiivi vastu võetud, mistõttu ei kehtinud ka Direktiivi järgne sektorispetsiifiliste reeglite prioriteedi põhimõte.

⁴⁷ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2023/1114, 31. mai 2023, mis käsitleb krüptovaraturge ning millega muudetakse määrusi (EL) nr 1093/2010 ja (EL) nr 1095/2010 ning direktiive 2013/36/EL ja (EL) 2019/1937.

ülimuslikud Direktiivi lepingueelse teabe reeglite suhtes. Seega Direktiivi lepingueelsete teavitamiskohustuste reegleid (art. 16a) ülalnimetatud krüptovara puhul ei kohaldata.

MICAR-määrus reguleerib ka seda, kes ja millistel tingimustel tohib avalikult pakkuda varapõhiseid tokeneid või taotleda nende kauplemisele võtmist. Ka varapõhiste tokenite pakkumine eeldab valge raamatu, st põhjaliku teabe avaldamist. Määruse art. 19 sätestab valgele raamatule ehk sisuliselt lepingueelsele teabele detailsed nõuded (mh tuleb anda ulatuslikku teavet emitendi ja tokeni kohta) ning see tuleb määruse art. 28 kohaselt avaldada tokeni emitendi veebilehel.

Ka e-raha tokenit saab välja anda üksnes eeldusel, et emitent on avaldanud sellekohase valge raamatu (vt art. 51) oma veebilehel (art. 51 lg 13). Ka e-raha tokenite puhul võib asuda seisukohale, et määruse otsekohalduvad sätted valge raamatu kui sisuliselt lepingueelse teabe kohta on ülimuslikud Direktiivi lepingueelse teabe reeglite suhtes ning seega Direktiivi vastavaid sätteid ei kohaldata. Kokkuvõttes kohaldub Direktiivi art. 16 lg 10 kohaselt igasuguse MICAR-määruse kohaldamisalasse jääva krüptovara suhtes üksnes määruse enda lepingueelse teabe regulatsioon.

b) Tarbija taganemisõigus

MICAR-määruse art. 13 reguleerib jaeklientide (sisuliselt tarbijate)⁴⁸ taganemisõigust muu krüptovara kui varapõhiste tokenite või e-raha tokenite puhul, võimaldades jaeklientidel 14 päeva jooksul põhjust ära näitamata lepingust taganeda ning reguleerides taganemise tagajärgi. Et MICAR-määrus kui sektorispetsiifiline regulatsioon näeb ette spetsiifilised taganemisõiguse sätted, ei tule Direktiivi taganemisõiguse regulatsioon määruse kohaldamisalasse jääva krüptovara puhul kohaldamisele.⁴⁹ Seda kinnitab ka määruse põhjendus 37, mis selgitab, et kui jaekliendil on taganemisõigus käesoleva määruse kohaselt, ei tohiks kohaldada Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2002/65/EÜ kohast taganemisõigust. MICAR-määruse art. 13 regulatsioon on järgmine:

1. Jaeklientidel, kes ostavad muud krüptovara kui varapõhiseid tokeneid või e-raha tokeneid otse pakkujalt või krüptovarateenuse osutajalt, kes korraldab krüptovara pakkumist selle pakkuja nimel, on taganemisõigus.

Jaeklientidel on 14 kalendripäeva aega, et ilma teenustasu maksmata ja kulusid kandmata ja ilma, et nad oleksid kohustatud põhjendusi esitama, taganeda oma nõusolekust osta muud krüptovara kui varapõhised tokenid ja e-raha tokenid. Taganemisperiood algab kuupäevast, mil jaeklient annab nõusoleku osta krüptovara.

2. Kõik jaekliendilt saadud maksed, sealhulgas tasud, kui see on asjakohane, makstakse tagasi põhjendamatu viivitusega, ent igal juhul hiljemalt 14 päeva jooksul alates kuupäevast, mil krüptovara pakkuja või krüptovarateenuse osutaja, kes korraldab krüptovara pakkumist selle pakkuja nimel, sai teada jaekliendi otsusest taganeda oma nõusolekust osta krüptovara.

Sellise tagasimakse tegemisel kasutatakse sama makseviisi, mida jaeklient kasutas algse tehingu puhul, välja arvatud juhul, kui jaeklient annab sõnaselgelt nõusoleku teistsuguse makseviisi kasutamiseks, ning tingimuse, et jaekliendile ei kaasne tagasimaksega kohustust maksa teenustasu ega kanda kulusid.

3. Krüptovara pakkujad annavad teavet lõikes 1 osutatud taganemisõiguse kohta oma krüptovara valges raamatus.

4. Lõikes 1 osutatud taganemisõigust ei kohaldata juhul, kui krüptovara on võetud kauplemisele enne jaekliendi sooritatud ostu.

⁴⁸ Saksakeelses õiguskirjanduses rõhutatakse siiski, et tegemist on investorite kaitset, mitte tarbijate kaitset reguleeriva instrumendiga. P. Maume, Das Widerrufsrecht nach MiCAR. RD 2023, lk 493. Samas on väikeinvestor direktiivi Art. 3(1) punktis 37 defineeritud samamoodi nagu EL tarbijajõiguslikes instrumentides defineeritakse tarbijat.

⁴⁹ Samal seisukohal P. Maume, Das Widerrufsrecht nach MiCAR. RD 2023, lk 494.

5. Kui krüptovara pakkujad on seadnud krüptovara avalikule pakkumisele ajapiirangu vastavalt artiklile 10, ei saa taganemisõigust kasutada pärast märkimisperioodi lõppu.

Varapõhiste tokenite ja e-raha tokenite suhtes aga MICAR määruses taganemisõigust ette ei näe. Seetõttu tekib küsimus, kas sellest johtuvalt võiks nende suhtes kohalduda Direktiivis ette nähtud taganemisõigus. MICAR-määruse põhjenduspunkt 79 kohaselt on krüptovara näol tegemist 2002.a finantsteenustega finantsteenuste kaugturstuse direktiivi tähenduses. Et Direktiiv lähtub samast finantsteenuse mõistest nagu 2002. a direktiivgi (vt selle kohta täpsemalt allpool p 1.4), on põhimõtteliselt võimalik, et nende puhul oleks tarbijal Direktiivis sätestatud taganemisõigus. Saksakeelses õiguskirjanduses asutakse siiski seisukohale, et ka varapõhiste ja e-raha tokenite suhtes ei saa kohaldada Direktiivis sätestatud taganemisõigust: see järeljub Euroopa seadusandja tahtest kehtestada taganemisõiguse osas MICAR-määruse prioriteet. MICAR-määrus aga sätestabki, et teatud krüptovara suhtes eksisteerib taganemisõigus ja teiste suhtes mitte. See väärtusotsustus saaks kannatada, kui jaatada taganemisõigust „tagaukse“ ehk Direktiivi kaudu nende krüptovarade suhtes, mille osas MICAR-määrus ei soovinud seda kehtestada.⁵⁰ Selline seisukoht on veenev ning seega ei saa Direktiivi taganemisõiguse sätteid kohaldada ühegi MICAR-määruse kohaldamisalasse jääva krüptovara suhtes.

c) Selgituste andmise kohustus

MICAR-määrus ei reguleeri jaeklientidele selgituste andmise kohustust, kuid arvestades, et määrusega soovis EL seadusandja ammendavalt reguleerida jaeklientide saadavat teavet, võib asuda seisukohale, et emitentidel ei ole kohustust anda jaeklientidele selgitusi Direktiivi art. 16 d kohaselt.

1.4. Finantsteenuse mõiste Direktiivi tähenduses

Kehtiva finantsteenuste kaugturstuse direktiivi 2002/65/EÜ art. 2 lit b kohaselt on finantsteenuse panga-, krediidi-, kindlustus-, personaalpensiooni, investeerimis- või makseteenus. Täpselt samasugust finantsteenuse definitsiooni kasutab tarbija õiguste direktiivi art. 2 p. 12. Uue finantsteenuste kaugturstuse direktiiviga tarbija õiguste direktiivi selles küsimuses ei muudeta. Seega ei ole finantsteenuse mõiste varasema regulatsiooniga võrreldes muutunud⁵¹: finantsteenusena tuleb jätkuvalt käsitleda panga-, krediidi-, kindlustus-, personaalpensiooni, investeerimis- või makseteenust.

Võlaõigusseadus defineerib finantsteenuse mõiste – küll kaudselt - § 52 lg-s 3. Selle kohaselt loetakse sidevahendi abil sõlmitud finantsteenuse osutamise lepinguks käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatud tingimustele vastavat lepingut investeerimisteenuste ja fondivalitsejale lubatud teenuste osutamiseks ning krediidasutustele lubatud tehingute tegemiseks, samuti kindlustuslepingut ning teenuse osutamist maksekäsundi alusel. Võlaõigusseaduses kasutatud finantsteenuse mõiste ei ole tegelikult ka praegu täielikult direktiivikonformne. Esmalt ei räägita selles mitte krediiditeenusest nagu seda teeb direktiiv, vaid „krediidasutustele lubatud tehingutest“. Kõiki krediidiga seonduvaid teenuseid ei paku aga krediidasutused: nt ei nimeta krediidasutuste seaduse §-d 6 ja 13 kredidivahendust kui

⁵⁰ A. Izzo-Wagner, T. C. Otto, P. Schultess, Die EU-Änderungsrichtlinie in Bezug auf im Fernabsatz geschlossene Finanzdienstleistungsverträge. BKR 2024, lk. 85.

⁵¹ Samal seisukohal ollakse ka Saksamaa õiguskirjanduses, vt nt A. Izzo-Wagner, T. C. Otto, P. Schultess, Die EU-Änderungsrichtlinie in Bezug auf im Fernabsatz geschlossene Finanzdienstleistungsverträge. BKR 2024, lk. 82.

krediidasutusele lubatud tehingut. Direktiivil põhineva regulatsiooni puhul ei tuleks krediiditeenust defineerida läbi selle, mida riigisisene õigus lubab või ei luba teha krediidasutustel.⁵² Samuti ei ole korrektne rääkida „teenuse osutamisest maksekäsundi alusel“: kehtiv võlaõigusseadus tunneb küll maksekäsundit, kuid praktikas on olulisemaks just makseteenuse osutamise lepingu regulatsioon (VÕS §-d 709 jj). Viimaks ei anna tarbija õiguste direktiiv mitte sidevahendi abil sõlmitud finantsteenuse osutamise lepingu, vaid lihtsalt finantsteenuse definitsiooni, mis on lihtsam ja selgem.

Seetõttu võiks VÕS-i finantsteenuste definitsiooni joondada tarbija õiguste direktiivi art. 12 punktis 12 tooduga, mh mainides definitsioonis ka sõnaselgelt kogumispensioni pakkumist. Praegusest VÕS-i definitsioonist jääb mõneti ebaselgeks, kas finantsteenuse alla tuleks lugeda ka pensionilepingut, mille defineerib KoPS § 45 lg 1 läbi kindlustuslepingu mõiste, ja mille sõlmimise õigus on annuiteedi tegevusluba omaval Eestis asutatud kindlustusandjal. Kas tegemist on VÕS § 52 lg 3 kontekstis kindlustuslepinguga või lepinguga investeerimisteenuste ja fondivalitsejale lubatud teenuste osutamiseks? Sama küsimus tekib investeerimisriskiga pensionilepingu puhul.⁵³ Eelpool toodust tulenevalt võiks kaaluda nt järgmist finantsteenuse definitsiooni:

Finantsteenuseks käesoleva jao tähenduses loetakse investeerimis-, krediidi-, kindlustus-, panga- ja makseteenuseid ning kogumispensioni pakkumist.

Alternatiivina võib eelistada praeguse definitsiooni võimalikult suures osas säilitamist ning teha korrektuur eelkõige sõnastuse lihtsustamise ja makseteenuse osas alljärgnevalt:

Finantsteenuseks käesoleva jao tähenduses on investeerimisteenused, fondivalitsejale ja krediidasutusele lubatud teenused, kindlustus- ja makseteenused.

Probleeme ei tohiks põhjustada asjaolu, et uus definitsioon defineeriks üksnes finantsteenuse, mitte sidevahendi abil finantsteenuse osutamise lepingu: kui VÕS defineerib nii sidevahendi abil sõlmitud lepingu kui ka finantsteenuse, siis neid definitsioone koos kohaldades on võimalik jõuda direktiiviga kooskõlas oleva sidevahendi abil sõlmitud finantsteenuse osutamise lepingu mõisteni.

Probleemaatiline ei ole ka asjaolu, et erinevate finantsteenuste osutamise lepingute kohta eksisteerib arvukalt eriregulatsioone: vastavad regulatsioonid on üldreeglina nagunii VÕS-i sidevahendi abil sõlmitud lepingute regulatsiooni suhtes erinormi staatuses.⁵⁴ Seega, kui konkreetset juhul on tegemist nt sidevahendi abil sõlmitud tarbijakrediidilepinguga, kohalduvad sellele tarbijakrediidilepingu taganemise ja lepingueelse teabe reeglid. Võlaõigusseaduse praegused sidevahendi abil sõlmitud lepingute jao normid, mis reguleerivad sidevahendi abil sõlmitud lepingute reeglite ja tarbijakrediidilepingu reeglite omavahelist suhet (nt VÕS § 56 lg 5), tuleks uue VÕS § 53 lg 5 sõnastuse jõustamisel kehtetuks tunnistada.

⁵² Samal seisukohal ollakse Saksamaa õiguskirjanduses, kus leitakse, et riigisisene õigus ei oma tähendust finantsteenuse mõiste sisustamisel BGB § 312 tähenduses ning finantsteenuse mõistet tuleb tõlgendada pelgalt finantsteenuste kaugturstuse direktiivist lähtuvalt. Münchener Kommentar zum BGB, C.H. Beck 2022, BGB § 312 vnr 128-129.

⁵³ Vt selle definitsiooni KoPS § 46¹ lg 1.

⁵⁴ Vt ülal p-s 1.1. tehtud seadusemuudatuse ettepanek.

1.5. Taganemisnupu regulatsioon

1.5.1. Regulatsiooni rakendusala

Nn kaheastmelise taganemisnupu regulatsiooni rakendusala määratleb Direktiivi art. 1 p 3, millega lisatakse tarbija õiguste direktiivi uus art. 11a. Seega kohaldub taganemisnupu regulatsioon kõikidele tarbija õiguste direktiivi kohaldamisalasse jäävatele lepingutele, mis on sõlmitud internetipõhise kasutajaliidese vahendusel.⁵⁵ Taganemisnupu regulatsioon kohaldub muuhulgas ka internetipõhise kasutajaliidese vahendusel sõlmitud finantsteenuste kauglepingutele, kuivõrd Direktiivi art. 1 p 1 lit a sätestab, et ettevõtja ja tarbija vahelistele finantsteenuste osutamiseks sõlmitud kauglepingute suhtes kohaldatakse taganemisnupu regulatsiooni ette nägevat artiklit 11a. Et sektoraalsed õigusaktid nagu nt tarbijakrediidi direktiiv või Solventsus II direktiiv taganemisnupu temaatikat ei reguleeri (st nad ei kohusta ettevõtjat pakkuma tarbijale võimalust taganeda lepingust taganemisnupu abil), ei välista taganemisnupu regulatsiooni kohaldumist vastavatele lepingutele ka Direktiivi art. 16a lg 10, mis näeb ette sektoraalsete EL õigusaktide reeglite prioriteedi. Seega peavad ettevõtjad edaspidi taganemisnupu olemasolu garanteerima ka nt internetipõhise kasutajaliidese vahendusel sõlmitud tarbijakrediidi- ja elukindlustuslepingute puhul.

Niisi kohaldub taganemisnupu regulatsioon kõikidele tarbija õiguste direktiivi kohaldamisalasse jäävatele lepingutele (nt kaupade ostmise veebi teel või elektri/vee/gaasi/soojuse müügi lepingute sõlmimine sidevahendi abil), mis sõlmitakse internetipõhise kasutajaliidese kaudu.⁵⁶ Küll ei kohaldu Direktiivis ettenähtud taganemisnupu regulatsioon lepingutele, mis jäävad tarbija õiguste direktiivi kohaldamisalast välja (nt lepingud tervishoiuteenuste või reisijaveoteenuste osutamiseks). Ka ei kohaldu taganemisnupu regulatsioon neile kauglepingutele, mis jäävad küll tarbija õiguste direktiivi kohaldamisalasse, kuid mille puhul on selle art. 16 kohaselt tarbija taganemisõigus välistatud.⁵⁷ Viimaks tuleb rõhutada, et taganemisnupu regulatsioon kohaldub üksnes taganemisele põhjust ära näitamata, mitte muudele lepingust taganemise juhtudele (nt taganemine ettevõtja poolse olulise lepingurikkumise korral).

1.5.2. Õiguslik regulatsioon taganemisnupu normide ülevõtmiseks

Mis puudutab küsimust taganemisnupu normide ülevõtmise põhimõtetest, siis tuleb esmalt välja tuua, et ehkki Eesti on valinud tarbija õiguste direktiivi ülevõtmiseks eraldi sätete kompleksid (VÕSi sidevahendi abil sõlmitud lepingute jagu ja väljaspool äriruumi sõlmitud lepingute jagu), tuleb taganemisnupu regulatsioon lülitada üksnes sidevahendi abil sõlmitud lepingute jakku, sest internetipõhise kasutajaliidese kaudu sõlmitud lepingud ei saa oma olemusest tulenevalt esineda

⁵⁵ Nii ka A. Izzo-Wagner, T. C. Otto, P. Schultess, Die EU-Änderungsrichtlinie in Bezug auf im Fernabsatz geschlossene Finanzdienstleistungsverträge. BKR 2024, lk. 85 ja Direktiivi põhjendus 37 lause 12. Samamoodi M. Höhne, Wieder wider widersinnige Widerrufe, NJOZ 2024, lk 1345, kus tuuakse välja, et algselt oli planeeritud kohaldada taganemisnupu regulatsiooni üksnes finantsteenuste kaugturustamise lepingutele.

⁵⁶ Internetipõhist kasutajaliidest mõistetakse Direktiivi põhjenduse 37 kohaselt laialt ning see hõlmab nt nii veebilehed kui ka rakendused (äpid).

⁵⁷ Nii ka C. Föhlisch, D. Löwer, Aller guten Dinge sind drei: Bestellbutton, Kündigungsbutton und jetzt der Widerrufsbutton. CR 2024, lk 117. Nad toovad mh välja, et teatud erandite puhul on ebaselge, kas ja kui kaua peab ettevõtja taganemisnupu olemasolu tagama, sest teatud taganemisõiguse erandid eeldavad tarbija poolset toimingut, nt pakendi avamist.

väljaspool ärruume sõlmitud lepingute puhul. Seega ei ole vaja muuta võlaõigusseaduse 1. osa kolmandat jagu.

Et taganemisnupu regulatsioon kohaldub kõikidele internetipõhise kasutajaliidese kaudu sõlmitud kauglepingutele ja mitte üksnes finantsteenuste kauglepingutele, peaks ka vastav regulatsioon asuma võlaõigusseaduse 1. osa neljanda jaoks üldise kohaldamisalaga sätetes. Teoreetiliselt võiks tõstatada ka küsimuse sellest, kas lülitada taganemisnupu regulatsioon sidevahendi abil sõlmitud lepingute jakku või alternatiivina võlaõigusseaduse 1. osa viiendasse jakku („Arvutivõrgu vahendusel sõlmitud lepingud“). Täpsemalt võiks vastavat regulatsiooni ette kujutada VÕS §-s 62², mis näeb ette erisätteid arvutivõrgu abil tarbijaga sõlmitud lepingutele. Nimetatud lahenduse puhul jääks aga ebaselgeks, et taganemisnupu regulatsioon ei kohaldu kõikide arvutivõrgu abil sõlmitud lepingute puhul (vt juba eelpool viidatud erandid, mis on kirjeldatud sidevahendi abil sõlmitud lepingute jao §-s 53). Seetõttu tuleks eelistada erisätet sidevahendi abil sõlmitud lepingute regulatsioonis, näiteks VÕS-i §-s 56⁴. Alljärgnevalt välja pakutud sätte sõnastuse kujundamisel on püütud seda võimalikult palju ühildada tarbija õiguste direktiivi art. 8 lõikes 2 (üle võetud VÕS §-ga 62²) kasutatud sõnastusega:

Taganemisõiguse kasutamine internetipõhise kasutajaliidese kaudu sõlmitud lepingu puhul

- (1) Internetipõhise kasutajaliidese kaudu sõlmitud lepingu puhul võimaldab ettevõtja tarbijal lepingust taganeda ka taganemisnupu või muud sarnast funktsiooni kasutades. Taganemisnupp või muu sarnane funktsioon peab olema esitatud esiletõstetult ja olema tähistatud sõnadega „taganen lepingust“ või sarnase ühemõttelise ja kergesti loetava sõnastusega.*
- (2) Taganemisnupp või muu sarnane funktsioon peab olema tarbijale püsivalt ja lihtsalt kättesaadav kogu taganemistähtaja jooksul. See peab võimaldama tarbijal teha veebipõhine taganemisavaldus, milles tarbija saab lihtsalt sisestada või kinnitada järgmise teabe:*
 - 1) tarbija nimi;*
 - 2) detailsed andmed selle lepingu tuvastamiseks, millest tarbija soovib taganeda;*
 - 3) detailsed andmed elektroonilise vahendi kohta, mille kaudu saadetakse tarbijale taganemisavalduse kättesaamise kinnitus.*
- (3) Kui tarbija on täitnud lg-s 2 nimetatud taganemisavalduse, peab ettevõtja võimaldama tarbijal saata see talle kinnitusnupu või muu sarnase funktsiooni kaudu. Kinnitusnupp või muu sarnane funktsioon peab olema tähistatud sõnadega „kinnitan taganemise“ või sarnase ühemõttelise ja kergesti loetava sõnastusega.*
- (4) Ettevõtja peab kinnitusnupu või muu sarnase funktsiooni kaudu kinnitatud taganemisavalduse kättesaamist viivitamata kinnitama püsival andmekandjal. Tarbijale saadetud kinnitusest peab nähtuma taganemisavalduse sisu, selle esitamise kuupäev ja kellaeg.*
- (5) Loetakse, et tarbija on lepingust taganenud tähtaegselt, kui ta on ettevõtjale selle kohta avalduse ära saatnud taganemistähtaja jooksul.*

Välisdamaks tarbijate juhuslikke lepingust taganemisi, näeb direktiiv taganemisprotsessi ette kaheastmelisena ja seda lahendust järgib ka ülal välja pakutud võlaõigusseaduse säte. Mis puudutab taganemisfunktsiooni tehnilisse kujundusse, siis mitmed Saksa õigusteadlased näevad siin eelkõige võimalust tagada see kliendikonto kasutamise kaudu, sest muul viisil ei ole võimalik saavutada taganemisfunktsiooni individualiseeritust (taganemisnupp peab olema kättesaadav just selle lepingu jaoks kehtiva taganemistähtaja jooksul jne). Kliendikonto lahendust on aga andmekaitseõiguslikel põhjustel ka kritiseeritud, sest sel juhul kogutakse tarbijalt rohkem isikuandmeid kui seda tehakse

lepingu sõlmimise võimaldamisel kontot loomata.⁵⁸ Direktiiv ise viitab põhjenduspunktis 37 võimalusele esitada tarbijale hüperlingid, mis suunavad tarbija taganemiskontole juurde. Sellised lingid saaks ettevõtja lisada elektroonilise kinnituse tellimuse kättesaamise kohta, mida ta tarbijale VÕS § 62¹ lg 3 kohaselt nagunii peab saatma. Sellisel juhul on põhimõtteliselt ettekujutatav taganemiskontole kasutamine ka kliendikontot loomata. Samuti peetakse võimalikuks individuaalset taganemistähtaega (ja seega ka taganemisnupu kättesaadavuse tähtaega) kindlaks teha kauba tracking-informatsiooni kaudu.⁵⁹ Kokkuvõtteks tõdetakse, et ehkki taganemisnupu regulatsiooni võib tarbijate kaitse aspektist positiivselt hinnata, on selle rakendamine muudetud tarbetult komplitseeritaks.⁶⁰

Viimaks tuleb välja tuua, et Saksamaa kohtupraktikast võib leida juba esimesi lahendeid selle kohta, kuidas taganemisnupu kujundus peaks välja nägema selleks, et vastata seaduse nõuetele, st olla tarbijale lihtsasti kättesaadav. Näiteks asus Düsseldorfis liidumaa ülemkohus seisukohale, et seaduse⁶¹ nõuded ei ole täidetud juhul, kui klient suunatakse pärast taganemisnupu vajutamist edasi mitte ühele, vaid mitmele veebilehele ja kui ta jõuab taganemise kinnitamisnupuni alles siis, kui ta on eelnevalt sisestanud mitmeid andmeid ja pidanud vajutama veel ühele nupule. Kohus rõhutas, et seaduse kohaselt peaks nii kliendi identifitseerimine kui ka kinnitamisnupu vajutamise võimalus asuma ühel veebilehel ning seadusega kahestmelist lepingu lõpetamise protsessi ei tohi täiendava veebilehe lisamisega muuta kolmeastmeliseks.⁶² Lõppastmes vajab Euroopa Kohtu selgitust ka küsimus, kas on lubatav nõuda esmalt tarbija sisselogimist (nt Mobiil-ID abil) ettevõtja veebikeskkonda ning alles seejärel kuvada talle taganemis- ja kinnitamisnupud. Analüüsi autori hinnangul tuleks seda pigem jaatada, sest Direktiivi põhjenduse 37 kohaselt on ettevõtjal lubatud nõuda tarbija identifitseerimist.⁶³ Lõpliku selguse saab aga tuua üksnes Euroopa Kohtu vastav seisukohavõtt.

III Nn mustad mustrid (*dark patterns*)

Direktiivi art. 16e kohustab liikmesriike tagama, et ettevõtjad ei kujunda, korralda ega käita finantsteenuste kauglepingute sõlmimisel oma internetipõhiseid kasutajaliideseid viisil, millega petetakse nende teenuse saajaks olevaid tarbijaid või manipuleeritakse nendega või muul viisil moonutatakse või kahjustatakse oluliselt tarbijate suutlikkust teha vabu ja teadlikke otsuseid. Eelkõige peavad liikmesriigid võtma vastu meetmed, mis käsitlevad vähemalt ühte järgmistest ettevõtjate tavadest:

⁵⁸ A. Izzo-Wagner, T. C. Ott, P. Schultess, Die EU-Änderungsrichtlinie in Bezug auf im Fernabsatz geschlossene Finanzdienstleistungsverträge. BKR 2024, lk. 86; J. Lommatzsch, R. Albrecht: Neue rechtliche Herausforderung im E-Commerce mit Verbrauchern – „Widerrufsfunktion“ kommt. GWR 2024, lk 142.

⁵⁹ C. Föhlich, D. Löwer, Aller guten Dinge sind drei: Bestellbutton, Kündigungsbutton und jetzt der Widerrufbutton. CR 2024, lk 117.

⁶⁰ C. Alexander, Lauterkeitsrechtliche Transparenzpflichten zum Schutz von Verbrauchern. GRUR 2024, lk 1286.

⁶¹ Tegemist oli küll Saksamaa riigisisese õiguse ette nähtud taganemisnupu regulatsiooni puudutava kohtuotsusega, kuid Saksamaa riigisisene regulatsioon oli Direktiivi art. 11a kujundamisel oluliseks eeskujuks.

⁶² Düsseldorfis liidumaa ülemkohtu 23.5.2024 otsus nr 20 UKI 3/23.

⁶³ Direktiivi põhjenduse 37 kohaselt peaks tarbijal, kes on end juba identifitseerinud, nt sisselogimise teel, olema võimalik lepingust taganeda, ilma et ta peaks uuesti esitama oma identifitseerimisandmed või asjakohasel juhul selle lepingu tunnuse, millest ta soovib taganeda. Sellest võib teistpidi järeldada, et tarbijalt, kes veel ei ole end identifitseerinud, võib taganemisvõimaluseni jõudmiseks nõuda enda identifitseerimist, nt sisselogimise teel.

- a) teatavate valikuvõimaluste suurem esiletoomine kaupleja teenuse saajaks oleva tarbija otsust küsides;
- b) korduv taotlemine, et kaupleja teenuse saajaks olev tarbija teeks valiku, mis on juba tehtud, eriti kuvades kasutajakogemust häirivaid hüplikaknaid, või
- c) teenuse lõpetamise selle kasutajaks registreerumisest keerukamaks tegemine.

Direktiivi art. 16e lg 2 kohaselt on tegemist miinimumühtlustava sättega, st liikmesriigid võivad ette näha ka rangemaid regulatsioone. Miinimumühtlustamise põhimõte on Direktiivi põhjenduse 40 kohaselt kooskõlas ka ebaausate kaubandustavade direktiivi⁶⁴ art. 3 lg-ga 9. Rõhutada tuleb, et erinevalt Direktiivi artiklist 11a kohaldub nn musti mustreid reguleeriv Direktiivi art. 16e üksnes finantsteenuste kauglepingutele, mitte aga muudele tarbija õiguste direktiivi kohaldamisalasse jäävatele lepingutele. Küll aga võib Eesti seadusandja Direktiivi ülevõtmisel laiendada art. 16e-l põhinevat regulatsiooni kõikidele sidevahendi abil sõlmitud lepingutele. Sellist laiendamist tuleks autori hinnangul eelistada, sest pole mõistlikku põhjust, miks peaks finantsteenuste osutamise kauglepingute puhul tarbijaid kahjustavate mustade mustrite kasutamine olema keelatud, muude kauglepingute puhul aga lubatud.

Eesti kehtiv õigus ei sisalda Direktiivi art. 16e lg-s 1 nimetatud *dark patterns* kasutamist keelustavaid sätteid. Tarbijakaitseadus (TKS) sisaldab küll üldist regulatsiooni ebaausate kauplemisvõtete keelustamise kohta⁶⁵ ning Euroopa Komisjoni suunistes⁶⁶ on toodud välja, et kui varjatud mustreid kasutatakse ettevõtja ja tarbija vahelistes kaubanduslikes suhetes, saab selliste tavade aususe vaidlustamisel tugineda ebaausate kaubandustavade direktiivile ning sõltuvalt olukorrast võib konkreetne muster kujutada endast nt eksitavat või agressiivset kauplemisvõtet. Suunised toovad välja ka mitmed varjatud mustrite näited, mis on käsitatavad ebaausa kauplemistavana⁶⁷, kuid nende näidete sõnastus on üldistav ja vähekonkreetne. Nt tõdeb Suunis, et „Ettevõtjad peaksid liideste kujundamisel lähtuma põhimõttest, et teenusest loobumine peaks olema sama lihtne kui sellega liitumine; näiteks võivad loobumiseks olla saadaval samad meetodid, mida kasutati varasemal liitumisel, või teistsugused meetodid, kuid sel juhul tuleb tarbijatele esitada selged ja vabad valikud, mis on proportsionaalsed ja kohandatud vastavalt otsustele, mida neil palutakse teha“. Samas on see põhimõte sõnastatud tingivas kõneviisis ega võimalda õiguse rakendajal (nt TTJA-l) üheselt määratleda, kas konkreetne tegevus kvalifitseerub ebaausa kauplemisvõtteks või mitte. See pärsib kahtlemata järelevalve teostamise efektiivsust, sest tekib risk, et sätete üldise sõnastuse tõttu jääb järelevalve teostaja hilisemas kohtuvaidluses kaotajaks. See omakorda demotiveerib järelevalve teostamist ning võimaldab Eesti tarbijaid mustade mustrite abil manipuleerida.

Et Eesti ei ole kehtestanud Direktiivi art. 16e lõikes 1 nimetatud varjatud mustrite kasutamise keeldu⁶⁸, peab Eesti direktiivi kohaseks ülevõtmiseks vastava regulatsiooni kehtestama. Pelgalt TKS-s sisalduv ebaausate kauplemisvõtete regulatsioon ei tähenda, et Eesti oleks Direktiivi art. 16e kohaselt üle võtnud. Nagu eespool tõdetud, peaks vastav regulatsioon hõlmama mitte üksnes finantsteenuseid, vaid kohalduma kõikidele tarbijaga kauglepingute sõlmimise juhtudele, sest nimetatud varjatud mustrite

⁶⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. mai 2005. aasta direktiiv 2005/29/EÜ, mis käsitleb ettevõtja ja tarbija vaheliste tehingutega seotud ebaausaid kaubandustavasid siseturul ning millega muudetakse nõukogu direktiivi 84/450/EMÜ, Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiive 97/7/EÜ, 98/27/EÜ ja 2002/65/EÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EÜ) nr 2006/2004 (ebaausate kaubandustavade direktiiv) (ELT L 149, 11.6.2005, lk 22).

⁶⁵ Vt TKS §-d 13-18.

⁶⁶ Suunised Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2005/29/EÜ (mis käsitleb ettevõtja ja tarbija vaheliste tehingutega seotud ebaausaid kaubandustavasid siseturul) tõlgendamiseks ja kohaldamiseks. 2021/C 526/01.

⁶⁷ Vt lähemalt Suuniste p. 4.2.7.

⁶⁸ Mh ei sisalda vastavaid norme reklaamiseaduse finantsteenuse reklaami regulatsioon.

kasutamine peaks olema keelatud mitte üksnes nt tarbijakrediidilepingute, vaid ka muude (nt internetimüügi) lepingute sõlmimisel. Näitena võib välja tuua hiljutise juhtumi, kus Amazon oli aastal 2022 sunnitud muutma oma veebidisaini, sest tema pakutava Prime-teenuse lõpetamise protsess oli kujundatud oluliselt keerukamaks kui sellega liitumine. Amazon oli sunnitud loobuma oma *dark patterns* kasutamisest Euroopa Komisjoni surve, kes asus seisukohale, et tegemist oli ebaausa kaubandustavaga.⁶⁹ Samas eeldas see mitme EL tarbijakaitseüksuse pikaajalist ühist tegutsemist, mis oleks olnud kindlasti lihtsam, kui seadus oleks sisaldanud selget nõuet, et teenuse kasutamise lõpetamine ei tohi olla tehtud keerulisemaks kui sellega liitumine. Seetõttu tuleks vastav regulatsioon kehtestada horisontaalselt ning lülitada tarbijakaitseseadusesse ka sanktsioonid nende reeglite rikkumise eest. Seejuures peaksid vastavad sanktsioonid olema ühtlustatud ebaausate kauplemisvõtete eest ettenähtud sanktsioonidega.

Omaette küsimus on, kas Eesti peaks ülevõtmisel kasutama Direktiivi art. 16e lg-s 2 sisalduvat võimalust rangemate normide kehtestamiseks ja keelama mõne täiendava varjatud mustri liigi (nt nn “*confirm-shaming*”⁷⁰). See sõltub poliitilistest eelistustest ning ilmselt võib olla mõistlik esmalt oodata, kuni mõni liikmesriik on vastavate regulatsioonide toimimise osas praktilisi kogemusi omandanud.

⁶⁹ Vt selle kohta infot Euroopa Komisjoni veebilehelt https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/et/ip_22_4186

⁷⁰ Vt selle kohta lähemalt nt BEUC (2022), “Dark Patterns” and the EU Consumer Law Acquis. Recommendations for better enforcement and reform. https://www.beuc.eu/sites/default/files/publications/beuc-x-2022-013_dark_patterns_paper.pdf